

॥ रुक्मिणीमंगलकाव्यम् ॥ पत्रे ॥ ४८ ॥

१-३७

मिमीत्तुः लकाव्यमारभते ॥

३३ २५०

३३ २५०

॥ श्रीकृष्णायनमः ॥ वंदे श्रीवद्भुक्ताचार्यतुष्टिमागिप्रवर्तकान् ॥ यत्कृपालेशमात्रेणकृतार्थाःस्युःकलौनराः ॥ १ ॥ माया
वादमहान्धकारदलनःसद्भक्तिसंस्थापकःश्रीकृष्णस्यमुखेन्दुरेवजगतिश्रीलक्ष्मणस्योभवत् ॥ जीवोद्धारकृतेजस्र
द्रुतरस्तव्योऽखिलैर्वैष्णवैर्ध्यायेलक्षणादीक्षितस्यतनयंगोपशपुत्रप्रियम् ॥ २ ॥ जीवानां क्लेशकर्मप्रकृतिगुणवृ
त्तस्वात्मनामंगलायसंसारार्थतमोऽस्यभ्रिजपदभ्रजनस्येक्षणं संददन्यः ॥ स्वामिगोप्तिः परेशो ब्रजजनसुखदेव
ल्लभस्यालयेभृद्धदेतंविठ्ठलत्रांजनशरणपदंसर्वकामप्रपूरम् ॥ ३ ॥ येनेतिनेतिगदतिश्रुतिरात्ममूलं चत्पादकल्पतरुः
मेवशिवाजमुख्याः ॥ ध्यात्वाभवत्सकलकारणकारणतंभक्तैकगम्यमभ्रवंयदुनाथमीडे ॥ ४ ॥ श्रीकृष्णाराधिकाका
न्तमेघश्यामं मनोहरम् ॥ वंदेपीतांबरपद्मलोचनंनेदनंदनं ॥ ५ ॥ श्रीराधांकृष्णचंद्रस्यप्रियांविद्युन्निभारमाम् ॥ अत्रो
रमाशिवादीनांकारणपरमांभजे ॥ ६ ॥ वंदेकृष्णं सच्चिदानन्दगात्रं राधाकांतराधिकार्यारतं वै ॥ वहीपीडंवेणुनादेन
गास्वागोपैः साकंमादयन्तं ब्रजमाम् ॥ ७ ॥ निव्यानीयसुतधनसुहृदेहगोहृकुदेवासे प्राप्येकोत्तरनखमितंदुःख
जालंस्ममदौ ॥ ज्ञात्वाचार्यैर्मधुरमुरलीनादपुक्तैःपवोदैश्रीकृष्णारव्यैर्भजनसरसींपूर्यमानांप्रतस्थे ॥ ८ ॥
कृष्णन्दुलालाकिरणाननादिसंसारघारांधतमोरिपून्वै ॥ आत्मारणबोल्न्लासकराभमांमिसुखप्रदान्मक्तचको
रपयान् ॥ जन्यान्यभाग्ययोर्भोश्रीकृष्णयोः श्रीशार्यारहम् ॥ वक्ष्येगांधर्व्यमुद्गांरुक्मिणीमंगलान्वयम् ॥ १० ॥
मायागुणारूढमूदधीकांकृष्णस्यपरात्परस्यवै ॥ भोव्याश्चपाणिग्रहणानुवर्णनंमायांगुणातीततरंधलैकि

यद्यथाहमन्दमतिस्तथापि प्रकृतं माकृष्णविवाहवर्णनम् ॥ अविद्यतोशां प्रिसरोजतत्त्वंचययोर्वेदविदापि ना
विदन् ॥ सदिसेविनासतां मुदेमंडवरोक्तिवद्भवम् ॥ १२ ॥ भूमौ यद्यपि दुर्जनाय मसमास्तिष्टन्ति दाषक्षणाः कुर्वन्ति
पिनिजात्मेदेववमागः कृष्णापयामेउनम् ॥ सर्वाशीलिकंस्तदुरितारिकृष्णभक्तिप्रदं समरंजूककृशयुतास्त्यजंति
किमहादेहनराः स्वष्टदं ॥ १३ ॥ मंदः कवीनां हरिलेविनां यज्ञः प्रार्थीगिमिव्यामुपहास्यतामहम् ॥ उदप्रलभ्येहफलवि
मोहतः खवचिथोद्वाहुरलोसमीहया ॥ १३ ॥ मूकं करोत्याशुकविं यथा ध्रुवं पंगंगिरिलंघयते रुणयथात् ॥ यस्य
कृपातंब्रजराजनन्दनं वंदे सदानन्दं नुरभापतिम् ॥ १४ ॥ महाग्निपालाप्यमृताय सानेः पातोपिसुभ्रात्कराभिव
न्तणाम् ॥ ब्रह्मास्त्रघातो गिसुखाय ते यतो नुकं पघातं प्रणमाम्यहं हरिम् ॥ १४ ॥ तद्वाचामुपयोगपवजनतापापाप
हायत्र वैश्लोकं श्लोकमबद्धवत्यपि होः कृष्णस्य सञ्चितनोः ॥ कीलं कान्यभिधेयकानिसुधियः शृण्वन्ति गायन्ति
तन्त्रित्यं मोदयुतावदं त्यहमतः प्रोसाहितस्तद्भवे ॥ १५ ॥ राजासीद्भीष्मनामा खिलरिपुभयदः कुंडिनेशो विदर्भ
देशवीरो महात्मा धनदजलपती न्हादिभिर्लोकपालैः ॥ तुल्यैश्वर्यैः प्रजानां विश्रुतिवसुखदः सर्वशस्त्रास्त्रवेता
ब्रह्मण्यः पुण्यशीलानिखिलनिगमगः कृष्णसेवानुरक्तः ॥ १६ ॥ रुक्मीघोरो नुजोरुक्मरथ इतितोरुक्मबा
हुश्चरुक्मकेशो योरुक्ममालाविषयविषरताः पंचपुत्रास्तु तस्य ॥ आसन्कृष्णारयो वैहृदयदमरतस्यन्द्रियाणि
वदुष्टस्तषामासीच्छसां त्याहारिहृदयगृहारुक्मिणी श्रीरिबाधेः ॥ १७ ॥ दृष्ट्वापुत्रीं मुखजितविधुं केजनेत्रां प्र

नोज्ञांसाक्षात्क्ष्मींमृदुतरतनुंभीष्मकोचिंतयद्वे ॥ कन्येषाम्बिलगुणवतीदोषहीनासुलक्ष्मावस्त्रेदेयेतिचहृदि
 यदानारदतद्दर्मा ॥ १८ ॥ दृष्ट्वैवतंवेदविदांवरिष्टंमुनिंमहाभागवतंनृपेद्रः ॥ उत्थायपादौ शिरसाप्रणम्यनिवेद्यायित्वाक
 न्यसासनाग्र ॥ १९ ॥ प्रच्छात्यपादौतदयःसप्तावेराजाबहन्मूर्द्धनिगंधमात्यैः ॥ प्रसाधनीराजनतश्चदिव्येहन्नोतम्ब्रिभ
 सुतंसुतर्ष्य ॥ २० ॥ एवंसमर्थ्याज्वपदौस्पृशन्मुनिमुवाचभीष्मोप्रगवन्जनैःफलं ॥ लब्धंमयादत्रनितस्तवप्रजोकरा
 मिकिस्यात्परतस्यद्विद्विदधीः ॥ २० ॥ ततःप्रसन्नामुनिराशिषोददौशत्रुक्षयोरारज्यसमृद्धितास्तुते ॥ गाविप्रनारायण
 पादसेवनेबुद्धिदृढाभीष्मनृपेद्रसद्यशः ॥ २१ ॥ दत्त्वाशिषस्तंमुवाचनारदोराजन्समाश्रुत्यतवात्मजाभिह ॥ समा
 गतोहंत्ववलाकनायतांसंदर्शयेहोममपुरयातुत्साम् ॥ २२ ॥ इत्येसमाश्रुत्यमुनेर्वचो नृप उवाचयज्ञोसंनयांसमान
 य ॥ श्रुत्वाविदेभिशचो गृहांतरंजगामराज्ञीदुहिलुःसमीपक ॥ २३ ॥ उवाचमातामुनेयप्रणाप्रकुर्वादिरेत्युत्रिप
 दारविन्यम् ॥ स्पृष्ट्वास्वमूर्द्धजिगदुत्तरंतेपतिंप्रदास्यसतुलंमुनीशः ॥ २४ ॥ साकृष्णपादोबुजलीनमानसहंसाविद
 भेशसुताज्ञयाप्रसाः ॥ ध्यात्र्यासमंवेदितुमाययौमुनेःपादारविन्दंयदुनाथकाम्यया ॥ २५ ॥ नतोमुनेःसासमुपस
 रुन्मिणीननामपादोकमलेबभार्गवम् ॥ मुनिस्तुतामात्मसमानरूपेणोदृष्ट्वैवलीनद्वसुरववारिधानभूत् ॥ २६ ॥
 प्रमाश्रुमंचन्यलकावृतांगौद्रवन्मनागहृदवाक्विवर्णः ॥ नैवात्रकद्रीष्मसुतांसुरर्षिःसमीक्षितुं प्रेमसमुद्रमग्रष्ट
 ॥ २७ ॥ इतिश्रीद्राविडकान्हजीभट्टात्मजबालमुकुंदप्रद्विरचितेरुक्मिणीमंगलाकाव्येप्रथमःसर्गः ॥ १ ॥ अर्थ

मनसि

समालंब्य ततस्तु नारदा विदर्भराजन्द्रसुतां विलोक्य सः ॥ विप्राजयंतीं ककुभः स्वशाभ्यां प्रादा कुल्यत कथं वा
५५ ॥ मे देवताम् ॥ १ ॥ ॥ इत्योश्चरो हीरति वा व्यसंधीती वा कुंतलाद्याः प्रतिमानवास्याः ॥ अलौकिकामेनु विप्रातिप्रीषजाम्
पराविर्यदुनाभशर्मण ॥ २ ॥ इत्यं विचिं ह्या ५५ ॥ ह मुनिस्तु रुक्मिणी संश्रुण्वते राजवरस्य सादरः ॥ कृष्णः पतिस्तस्ति सुते
समः परब्रह्मा ५५ ॥ नन्त परात्मया द्वितः ॥ ३ ॥ सच्चिपरानन्दतनुर्हृदीश्वरो नानावतारस्य निदानमव्ययं ॥ वैदः समस्तौ
निधय जात्मनामात्मास्वल्वाः प्रकृतः परात्परं ॥ ४ ॥ गोपोजे श्रीक्रीडतियो निद्रासखी गोपैश्च गोपि व्रजराजनन्दनः ॥ म
नुवाली लोमशुरापुरे सदा श्रीद्वीकायां नृपली लयानि जैः ॥ ५ ॥ प्राद्रासिताष्टम्यजभन्दजे दिने शानीन्तु सुतोश्च गोपे
॥ लघ्ने तुलाहरी लिंगे मृगुष्णभराहो गुरोलाभगते दुरात्रके ॥ ६ ॥ कारागृहे यो वसुदेवपत्न्यां जाते रिवारं वा जगदाश्वबा
हुः ॥ पीतांबर दिव्यकिरोटमालाबतसकां च्यंगद नू पुराव्यः ॥ ७ ॥ ततो निशीथेरि पुराजतो भरं श्रीतेन नीतो जन
केन गोकुलम् ॥ तत्रावसन श्रीव्रजराजमंदिरे लीलां स्वकीवां प्रकटीचकारयः ॥ ८ ॥ कंसे रितांतत्रवकी जिघांसयस
मागता हलहाला विलस्तना ॥ बरांगनां केविनिधाय तं शिशुं दत्त्वा स्तनं मुक्तिमवाप दुर्लभाम् ॥ ९ ॥ प्रं स्वस्थिते गो
पकुमारके वृतः पदाज्बघाताच्छकटं न्ययात यत् ॥ नन्दंगणबालविनोदमौ चरन हलस्तृणावर्तमरिं जघान स्व
१ ॥ भतस्यैकदा ललयती मुखं प्रसले किन्स मस्तान् ददृशे विष्टभतः ॥ निमोत्येन त्रमृगलोचननात्मजं कृष्णं हृदा लि
ग्यतदा स विस्मिता ॥ ११ ॥ मधुपुष्पी वासुदेवो नत्वा र्थयदा दारान्मुनिप्रेम्ना ॥ कुरुसुतयोः संस्कारंगत्वानन्दव्रजं

भगवन् ॥ १२ ॥ इत्थं पुरोधाय सुद्वेनोदितो द्विजाति संस्कार विधिं बलेशोः ॥ कर्तुं ब्रजे साय मुपागतो धितो गगो ब्रजे
 शनत दर्शय मथितिः ॥ १३ ॥ इत्थं केन दपल्याश्च पलतर शिशुं चंचलावर्णांश्च भ्राभ्रासंजी मृतकृष्णं मुनिरथ पुल
 क्खेदकं पाकृतांगः ॥ मुंच भ्रेत्रासु धारां सुशि थिलहृदयः स्वधवाक् भिन्नवर्णो ब्रह्मानन्दे न्यमज्जलसरि दिवजलघौ
 नामरूपे प्रिहाच ॥ १४ ॥ सूर्यानन्तप्रकाशो विधुयात सुभगः कोटिका मप्रकामः सान्दानन्दा मृताब्धीरुचिरघनतनु मेहिजाल
 स्य हन्त ॥ काचकस्मादुपेतो ब्रजमुविहृदयं कृष्णमालोक्य गगोवाणीमुक्तेति लीनः पुनरमृतनिधौ हृद्वेगोचरे सः ॥ १५ ॥
 ॥ धैर्यं च त्वास्वाधो ब्रजपति तनयं नैकधात कपन्नलु किंसद्गाग्शामर द्राव ननबकुसुमं किंदगंतर्भ पुंजः ॥ सदसार्थिः कि
 प्रका बहु समयकृताहं मतेर्नाशकत्रेति त्वं वेदान्तवेद्यं किमथनु मृतां प्रेमजन्मावनीयम् ॥ १६ ॥ नन्देनोक्तो द्विजत्वं कुरु
 मप्रसुतयानामियुक्तं द्विजाति संस्कारं गुत्पमेवांहमिति तंदनयोः कर्तुं मात्पो गृहेन्तः ॥ इत्थं वै तो कुमारो परमसुखनिधी
 गोरकृष्णो विहीनाहं जातो नामरूपा किमर्थं कथयाम्य घनन्दं यज्ञो धाम ॥ १७ ॥ मायातीता क्कर्मकृतिगुणवसतेः
 सच्चिदानन्दमूर्तनाहेनामस्य ज्ञानुं प्रकृतिगुणमति स्मत्सुतस्य क्षमाज्ञः ॥ इत्थं ब्रूयात दे प्रारिपुत्रयच कितं मां बदिष्य
 ति गोपाः साक्षरि मोपति त्वा प्रणति मकरं च न्महान्तमेव ॥ १८ ॥ यद्वासा प्रातिसूर्यानलविधुसहितं विश्वमंतवीहिर्यत्पोदो
 ध्वात्वा प्रनोजे विधि शिवपुरुहताद्य प्रीयुः सकामाः ॥ निष्कामाः प्रेमप्रतिं जयजयवचने वेदमद्वाचितो धिर्यः सौयन
 न्दसूनुर्भिमकथमप्रवन्नयोर्गोचरोहो ॥ १९ ॥ यस्मादेष परयोः प्रकृति परतपेवेदगुरुः सरामः स्वीयामाश्चर्य ली

लंबे तपति मुवेने दृश्यन्न्द पुत्रः ॥ आत्मीयानां सुखायक्षितिभरदनुजात्रायाय न्कालत्रात्तयातस्मात्कृष्णस्य संबन्धः
तिगदितमहं कर्म कुर्यायथावत् ॥ २० ॥ एवं विचार्य सत्रहृषिरीत्रायारामकृष्णयोः ॥ सेरकार मकरोत्सर्वस्वस्तिवाचनपूर्व
कम् ॥ २१ ॥ सूक्ष्मालकावृतमुरबालुमनोहरश्रीः शार्दूलदिव्यनखभूषितरत्नमालः ॥ कंभीविराजितकटिवरुपरंघ्रि
गापीमनोहरतिजानुकरेश्वरान्यः ॥ २२ ॥ बद्धः कदाचिद्युल्लखलेवचान्यपातयतौयमलार्जुनौ ब्रजन ॥ सूर्येन्दुतारो
दधिखंडसंयुतमृतप्रक्षणेलाकमंदृश्यन्मुखे ॥ २३ ॥ नीलोबुदाप्रस्तुडदंबरावृतो वृंदावनेयः स्वसहस्तकेलिभिः ॥ बंशी
निनोदः सुखसक्तिचारयन्सराभोचतिगोपालकैः ॥ २४ ॥ वत्सपुवत्साकृतिमागतं महादैत्यं जिघांसेछुमपातयद्वने ॥
कपित्थकानां चरणप्रगृह्यतं यो लीलया गोपसुतैः सुत्रैः सुतः ॥ २५ ॥ यश्चैकदा गोपसुतैः सहाग्रज उक्तीडन्ययौ सूर्यसुतांस्व
वत्सकान् ॥ नीरंतेटपाययितुं बकासुरं प्रगृह्यंचयौ समदारयद्रिपुम् ॥ २६ ॥ वृंदावनेतिरमणे भगवान्प्रभाते क्रीडन्समं
हिसखिभिः शयनरूपदेत्यम् ॥ गोवत्सपालगिलमाश्राजघानकेठे गत्वा दृशाथनिजवत्ससखीन् रक्षत् ॥ २७ ॥ अचोर
यद्वत्सपवत्सकान् विधिर्यदातदागोकुलवासिनां मुदे ॥ घालुस्तुमोहायवभूवत्संस्वयं यथावत्सखिवत्सरूपभृत्
॥ २८ ॥ आशीविषं बहुसमैः कृतवासमर्कपुत्र्यां प्रसह्य भगवान्निमदंचकार ॥ कृत्वाफणा सुनटनं सुखयन्स्वकीयान्
वानलाद्भ्रजमरक्षदसोनिशीथे ॥ २९ ॥ कृत्वावेषं विचित्रं स्वललितमुरलिगायनाच्चारयन् गाही हीकारांश्च कुर्वन्स
रमरवनिताधैर्यमामोचयन् ॥ दृष्ट्वा पुष्टाः सुत्पाः ब्रजमिनदुहितुः शपयन्साद्बलोब्धिः क्रीडनगोपालबालैः सु

सुखयति सकलान् गोपगोपीजनान् खान् ॥ ३० ॥ कंसेरितं गोपवयुर्धरं महादैत्यं प्रलंबं स्वजिघांसयागतम् ॥ छलान्महो-
 छांसधृत्तारिरामकंजघानरामस्य करणयोश्च मम् ॥ ३१ ॥ गोपालमजैः कामनयाफलस्ययः संप्रार्थितोरामयुतोययौ त्वम्
 ॥ लोकद्विधरासप्ररूपधेनुकंहत्याकरोतालवनंसुखस्थलम् ॥ ३२ ॥ गोपीनामामहेतोर्ब्रतहितवादिरात्कल्पउषः कालिकु-
 र्वतीनोहि कामनिजन्वणारतिपूरयित्वाथगत्वा ॥ दीक्षाशांलांस्वमित्त्रे निखिलमुवनराउन्नपाद्यापदेशान्तदारान्नगृहीत्वा
 मरवजनितमदं योहरद्वात्मणनाम् ॥ ३३ ॥ शक्रेर्गर्भधराधिस्तूढमनसं लोकेश्वरं वायुभिर्भुनैर्वा रीधरेः क्षणात्कृत्यकरैः स्थू-
 लास्मकीलालकम् ॥ वर्षन्तं ब्रजविप्लवाय रूपितं यागह्यवाघो हरिः कृत्वा गोद्धरणं स्वघोषसुखदोनिमानरहितमेवाकरो-
 त् ॥ ३४ ॥ द्वादश्यां निशि पारणाय यमुनां स्नानुं प्रविष्टं बलाद्दृश्यः पादाभृतो नयद्ब्रजपतिं बद्धांति के स्वाभिनः ॥ तन्मोक्षाय
 गतं परेशमभयं गोपेशपुत्रमुदादृष्ट्वा पादाधरोर्नयन्निपतिं कृष्णब्रजे शान्तथा ॥ ३५ ॥ ब्रह्मेन्द्रो ब्रजयाभिमाननगसेरुडाल-
 प्रमानहृत् दारण्यपुरंदरोऽथ ललनारत्नैः स्वगोपीजनैः ॥ रात्राविन्दुमरोचिनष्टतमसि स्वर्ग्यगनामोहयन्नेमेकस्य ॥ ३६ ॥
 पलाशिकाननवृत्तसूर्यात्मजायास्तदे ॥ ३६ ॥ गोपीनारासलीलांसहमसुरमहनशंखचूडं वने तन्मौलिस्थं रत्नमुख्यं बल-
 करकमलेयोर्पयत्पश्यतीनाम् ॥ कंसादिष्टं त्वरिष्टं ब्रजसुखमसहं गोमरब्रह्मत्रांसायं गोष्टं जघान ब्रजजनसुखदो-
 गोकुलेशात्मजो जः ॥ ३७ ॥ अंबीवने नन्दपदग्रसंशयनिहत्यापोदनबलस्यपश्यतः ॥ तस्माद्ब्रजे शान्तमहं मुनिश्चरद्वापा-
 दरक्षद्गंवा निग्नीथिके ॥ ३८ ॥ गोवद्धिताद्रौ न्दपचाररूपतः क्रीडारत्नान् गोपकुमारकान्बिल ॥ रुधन्हरन्व्याममहासुरो

यमुनायां ३

हतः कृष्णजगोपाभयतोविताभ्रम् ॥ ३६ ॥ केशीतुकंसासुसप्तः समागतोजिघांसयाश्चाकृतिरात्मनोव्रजे ॥ प्रा
तहेतो नन्दसुतेनतन्मुक्तं खेदत्वाभुजंमृन्मयवाजिबलक्षणात् ॥ ५० ॥ नीतस्ततोसौप्रथुरांस्वफल्कजाकूरे
णमित्रैर्विचरन्करणयः ॥ कंसस्यमृत्पंरजकंमहाशठंजघानतस्मादहरद्वारांवरम् ॥ ५१ ॥ तंसौचिकंयःसमतु
ग्रहीतवान्मालाकृतंचष्टवेरणसेवकम् ॥ चापंबभूजात्रुमहादृढंरिपोस्तत्संबुकेनैवजघानदैत्यकान् ॥ ५२ ॥
कृष्णागोपैःस्वपुत्र्यानिखिलमणियुतस्वर्णहभ्यान्वितायांपुंभिः स्त्रीभिःसमंतात्सुनयनचखकैःपीयमाना
मृतास्यः ॥ गच्छन्नानन्दमूर्तिर्नृपयथिपरिहासेनकुज्वांसृशान्यश्चक्रेतूर्णैरभ्रांगीसरसमलपजालेपमत्रेण
तुष्टः ॥ ५३ ॥ रोगद्वारगतंमतंगजवरंहत्वातथाहस्तिपात्रंगंयानुपयोक्षणेनहतवान्मलभ्रांश्चकंसंरिपुम् ॥
वंदेतातपदंविमुक्तनिगडं वृष्णीस्ततोवर्द्धयद्गत्वात्वंतिपुरंश्रुतीरधिगतः सांक्षिपिनेःसांगंकाः ॥ ५४ ॥
शुभ्रत्प्रभवादिभिःसुखैर्मद्योतमैर्वाभुधांगोविदार्षितः प्रगृह्यभवेनवर्षद्विग्वद्वितारपोत्तमा ॥ विद्याद्विष
वतीसमस्तपुरार्थप्रापकावेगतः श्रीसांक्षिपिनिपर्वतादवतरंतीकृष्णसिंधुंगता ॥ ५५ ॥ जघीत्सर्वंगुरुद
क्षिणार्थययाचकजानम्यगुरोःपदंयः ॥ गुरुःस्तुपुत्रंजलधोमृतंतंसंमंत्र्यपत्न्यावरथांबभूव ॥ ५६ ॥ प्राप्नोवारि
निधस्तटंजलक्षिनागत्याचिंतः प्रार्थितोहत्वापंचजनासुरंजलनरतद्देहजंकंबुकम् ॥ आदायाथयथोयमस्य
नगरीतेनारदात्कजितोनीत्वाचार्यसुतंन्यबदयद्सौगुर्वईणार्थप्रभुः ॥ ५७ ॥ आश्रुत्यजामातृवधंजरासुतः

प्रास्रयेविशंतिवाहिनीयुतः॥पराजितःससदशाजितोऽच्युतैर्मुक्तोऽपचद्वश्वलेनवस्तवत्॥५०॥
भिःकोटिभिरायधोपुरीश्रुत्वाजिवीर्यवनोभृद्युक्त्या॥अस्मीकृतेसोमुसुकुंदलोचनस्थितेनकृष्णानशिवेनकाम
वत्॥५६॥मुक्ताखण्डेनोलस्फटिकभ्रकतारत्तरजनप्रवालवैद्यैर्हर्म्यलक्षेर्नवभिरधिकृतांदर्शयामासीदुमा
म्॥स्वःशित्याश्चर्यदांस्वांजलनिधिपरिखांयादवश्यःपुरीपठसस्तेत्रैलोक्यनाथोभवतुपतिरतःपद्मजतम
जाय॥५७॥हिल्यान्यचिन्तांदुरिताब्धिदारमेतमेवचित्तेविनिधायचित्तय॥गायात्रुतस्यैवगुणान्नोज्ञान्मजस
कायेनतमेवसत्पतिम्॥५९॥तंभक्तवत्सलमजज्ञानुतंस्वभृत्यवश्यंमेशमखिलेशमनाद्यन्तम्॥सच्चिद्वनंनि
खिलवेदशिरोभिरीमपादंभजस्वब्रजराजसुतंहिमांभिः॥५२॥इतिश्रीमद्राविडकान्हजीभयात्मजवालमुकुंदश्
ट्टविरचितश्रीरुक्मिणीमंगलारव्यद्वितीयसर्गः॥२॥इत्यंमुनेनन्दकिशोरलीलाश्रुत्वावपादौप्रणनाममूर्द्धा॥हृदा
ययौकृष्णपदारविन्दंगंगेवसिंधुंपरिपूर्णवेगा॥१॥दृष्ट्वामुनीशःश्रवदश्रुनेत्रांद्रवद्ददंमोदसमुद्रमग्राध॥आ
मत्र्यभैष्मीपुलकांर्यगीययौविदर्भाधिपपूजितदृसः॥२॥ततोमुनिःकृष्णपदाज्वदर्शिनोत्सकाययौद्वारवतींम
नाहराम्॥सर्वर्तुपुष्यादिसमृद्धिमद्रमारुदःस्वगैःहृतिभिवाचरंतीम्॥३॥दिव्यांसमुद्रपरिख्यांमणिरुक्मभगेहांब्र
ह्मज्ञाशक्तवरुणान्तकवित्तनाथैः॥द्वारस्थितबलिकरैरभिपूजितातांबैकुंठतोतिरमणींसकलध्वदकाम्॥४॥प्राकृ
लभकंजसरसीशुककेकिष्टगहंसादिरावृचिरांभुवनैकधन्याम्॥निभयसःक्षितिभंशपवृषैकसदयंलो

लोकोत्तरा निखिलभाग्यत्रयैकलक्ष्याम् ॥५॥ तौ द्वारिका कृष्णापुरीं प्रमोदादालोक्य मोद परमात्मवाय्य ॥ द्वारावती
 शक्षणकांक्षयासयत्रोत्तरं तद्भवनं भवापहम् ॥६॥ तस्य हिरेर्भवनमिन्दुसहस्रशोचिविप्रो विलोक्य परमां मुदमाप्य
 वाय ॥ तस्मिन्दद्रीहृदयशमतीवरम्बसिंहासनस्थमभवयदुनाथमीजम् ॥७॥ सच्चिद्वनं विधिशिवादिभिरात्मक
 प्रैघैवालुपादमाखिलेश्वरमात्मनायम् ॥ जौन्दं मूर्तिप्रबलोक्य बभूवलीनजानन्दसिंधुसुनदीवसनारदोव ॥८॥ तेना
 रदं द्विजवरं सविलोक्य दूरादस्थाय यादवकुलैः शिरसाननाम ॥ संवेश्य रत्नकनकासनज्जदरणसंपूज्य सज्जनपतिः
 शिवमाश्वपृच्छत् ॥९॥ दृष्ट्वा त्वदागमनमद्यफलं जनेनेलिब्धत्वं दंष्ट्रितलसेवनचः सुरपी ॥ तीर्थकृतं मम गृहं चर
 णादकेन मृतनयाद्वकुलं भवतापुनीतम् ॥१०॥ संमोर्ष्यं तं मुनिचरं परमान्वकेन तांबूलगे घवमात्यसुचैलकेन ॥ सं
 पूज्य पादयुगलं शनकैः स्मृशंसः कृष्णाजगाद भगवन्कुत आगतोसि ॥११॥ आत्मान्कमांमिवितुं चरतः सतां स
 धर्म्यहरेर्वचनमात्मगुरोः परस्य ॥ शुत्वाहनारदमुनिनिजनाथैदं प्रासेजकुठिनपुरादहमत्र कृष्णा ॥१२॥ दृ
 ष्ट्वा विदर्शनपतेर्दुहितां मृगाक्षीं विबोष्टकुंदरदनां मृदुकं जदेहाम् ॥ अंको न्हिते दुवदनां शुभशीलरूपौ दार्यो शु
 प्रांकसुमतिं भुवनात्तरागीम् ॥१३॥ मेने तव प्रियतमां कभलां नृलोके जातां सुलक्षणयुतां स्वलरुक्मिणीं वै ॥
 अत्रागतः कथयितुं प्रयाविवाहं कुर्वीश्विति वितरन्मुखमाशु ॥१४॥ हीवाच्छतद्रुतिशकुंतलिकां विकेन्द्रप
 त्नीवशिष्टदयिताशतरुपकाद्याः ॥ प्रैष्ठीमुरं मम विलोकयतः कुरुप्रांतिभुबेकि मधुनावततच्छ्रियते ॥१५॥

श्रीनारदस्यवचसाकमलांविदर्भराजेन्द्रजांखसदृशीभवगस्यकृष्णः॥उद्धोहुमाइहृदयंविदधेयवित्पपाणिप्रगख
भगवान्समुवाचत्याभात्॥१६॥सुद्धिष्यामिबिदर्भपोपदामह्यंप्रदास्यलृष्टिवयंभीष्मजाम॥नोचद्वीर्यामि
बलेनयमजांतश्चकरिष्यामिसबद्धचोवरम्॥१७॥आपृच्छकृष्णंमुनिराटतदेधिपयेसभावेऽथमनोययौसः॥
सेप्राप्यपूजांपरमश्वरणकृतांपशंसन्विधिलोकमाशु॥१८॥इतिश्रीद्राविडकान्हजीमद्व्यात्मजवालमुकुंदविर
चितेश्वीरुकिमणीमगलारव्यतृतीयसर्गः॥श्रुत्वामुकुंदस्यगुणानपराक्रमोदार्यक्षमाशीलदयावत्सादिकान॥
रूपंचचक्षुर्भ्रमप्रियालयंभनेनुरूपंपतिमात्मनोहित॥१९॥अधीतदारभ्ययदूतमात्पयेजग्राहसाश्रीभ्रागवतं
व्रतंहृदा॥त्यक्तान्यभोगान्सीललानिचातकःस्वात्यंबुलब्धैपवनादनंचथा॥२०॥वाचाहरेनीत्तिरताभ्रवत्स
दाकायेनसाकृष्णपदाजसेवेन॥मृहान्तेरदाष्टुमलक्षितेस्थिताप्रियस्यनामानिरटस्यन्त्यहन्निशम्॥२१॥प्रातःस
मुत्थायचकृष्णमानसाकृष्णार्चनंसंदधतीविधानतः॥अनन्दमग्राहदिकृष्णलाभतःपूजांविसस्माहरेःकृ
तांकृचिन्त॥२२॥रताभ्रवद्वेष्यवविष्ठाशारत्रयोःश्रीमत्तुलस्यांहरिपादसेवते॥गंगेनकन्यादिनदीपुवेष्यव
व्रतेचसाकृष्णपतीरूपासती॥२३॥विच्छध्वनंचन्दमृगेंद्रनीललीलाकुष्टेगानवलोक्यदूरात॥सेपूजयामास
सदृष्टदेहापोगोपमेयान्कविभिर्हिभैः॥२४॥प्रसन्नचित्ताविचरत्यहर्निशंश्रीकृष्णपादार्चनकर्मणिदुत्तम्॥
निघ्रायकृष्णहृदिकृष्णवाससासासंवृताकृष्णकवावतानना॥२५॥सुकृष्णशंखासितरत्नभूषणमनोज्ञकृः

ष्ठास्तरणासितेक्षणा ॥ कृष्णान्पदार्थान्पुराणसंशुतविलोक्यामासनिजेधरेहया ॥ ८ ॥ कृष्णानाथेतिरट्य
हनिशंभैष्मीयथाचातकइष्टवारिदम् ॥ सर्वेन्द्रियैः कृष्णपदाञ्जसेवनादात्सार्पणंकृष्णधवायसांकिरोत् ॥ ९ ॥
कुमारिकांतामवलोक्यमातारोप्रातापितायेचमुह्यरोघसः ॥ विवाहयोग्यांनरलोकदुर्लभांघिन्ताकुलास्त
कृपयाभवन्नहदि ॥ १० ॥ कोटिनभांकोटिविधुल्लसन्पुरवींवरंगकान्त्याकमलात्रयप्रदाम् ॥ सुरवाब्धिरूपारतिको
टिमोहिनीं गुणनशीलेनहियात्मनःसमाम् ॥ ११ ॥ वैदर्भमुख्यान्पतीन्द्रनन्दनं सद्भोत्ररूपप्रतिपदुणाकरम् ॥ संवि
त्तयामासुरलंसमेत्येतुत्यायदातुंनुरुक्मिणींसुताम् ॥ १२ ॥ विस्मृत्यसर्वैखलुनारदोदितंकृष्णःपतिस्तेस्तु
सुतचयोद्यतिविचार्यंतोपि नृपात्मजंतदाप्रापुर्नभैष्यागुणरूपतःसमम् ॥ १३ ॥ जस्यासमानंक्षितिपात्मजं
क्षितौनेक्षामतस्मातुवरंस्वयंवेदे ॥ प्राप्नोतुकन्येतिविचार्यमानसेकुर्युस्तदानींनगरेस्वयंवरम् ॥ १४ ॥ कृष्णं
पतिंमतनयासमेष्यतिस्वयंवेद्वारवतीश्वरनृपान् ॥ विहायस्वष्टृतिविचार्यभीष्मकोराजापिभनेहितमात्मना
सदा ॥ सुत्वाययुर्भूपतयठस्वयंवरंभैष्मीहयाकामरूजाकुलाष्टशम् ॥ चैद्यःसत्राल्यःसविदूरथोजरासंधे
कुजपौडकदंतवक्रकौ ॥ १६ ॥ येन्येनृपास्तत्रसमाययुर्मुदासमर्थवाहध्वजनीयुतास्तथा ॥ देवासुरायक्षविशा
चरादयोगधर्वकिंपुरुषकिंनूरादयः ॥ १७ ॥ नानागतान्पसुरासुरादिकान्कृमिसमभ्यत्यसहोदरान्वितः ॥ स
मर्चयामासजलोघसांवररत्नादिभिर्मित्रघियाखिलान्वली ॥ १८ ॥ तत्राययौश्रीवसुदेवनन्दनःसनीरनीलां

बुधवारविग्रहः ॥ सोदाभिनीवस्त्रयुगोंबुजेक्षणोविराजमानो गरुडध्वजेरथे ॥ १६ ॥ सुवर्तिपत्रविधुचाभेरभूषितं
एवस्थेः सुरैः कुसुमवर्षिभिरीक्षमानम् ॥ सद्रत्नरुक्ममुकुटरुषकुंडलाभ्यमारक्तलेगलमंगदमुद्रिकाभ्यम् ॥ १७ ॥
मंजीरकंकणधरं शुभरत्नमालं नीलालकावतमुखात्त्रमुदारनाशम् ॥ शीलालयं मणिस्तुजंवनमालयाभ्यं सै
स्यैर्यतं यदुपेतित्वभिर्वीक्ष्यरुक्मी ॥ २१ ॥ सर्वेश्वरत्वमसहस्रहिकच्छसत्यसेस्तलोचनउमेद्राविधीश्वरस्य न
गहणतस्यपरिभावं लंबकारवेदीशशास्त्रं मगधेशमतेस्थितो वै ॥ २२ ॥ प्राग्यच्युतो निखिलपापवशाः परेशं स
च्चित्सुरवास्वमंजुशशिवा दिवं दाम् ॥ कृष्णं विहायदिति जानमजत्सरुक्मीप्रेम्नापुरीषमिवद्रुकरकेधराया
म् ॥ २३ ॥ ज्ञात्वा विकर्मतदिदं शिशुपालशस्त्रवाहद्रुशाघसुरकथयता सुरस्य ॥ श्रीष्मात्मजस्य यदुनाथरिपोर्महेंद्रः
कापानि तत्र च रं समचोदयतम् ॥ २४ ॥ कृष्णावल्लकरमाहसमेत्यशक्रदूतः समर्चय परेशमजेशदेवम् ॥ कृ
ष्णायदूतममहानहिवदिदानीदं शोसिममरपतरिति वै हि रुक्मिन् ॥ २५ ॥ श्रुत्वा महेन्द्रवचनं पितरं समेत्य रुक्मीज
गादरमसाहामिहागतं तम् ॥ कृष्णं समर्चयनेमस्ति विभ्रमस्य शोहं क्षमानटवरस्यकुलाधमस्य ॥ २६ ॥ श्रुत्वा वै श्रीष्म
कनृपोनिजनाथदेवं कृष्णं यदूतमयुतं स्वर्गहागतं वै ॥ शीघ्रं समेत्य पदयोः प्रणनाम मूद्धनिन्दाकुलानहिसमी
क्षितुमीशं आसीत् ॥ २७ ॥ उत्थाय धैर्यमिव लंबव्यपरापरंतमानन्दमृतिमबलोक्य मुदार्चयत्सः ॥ सद्बुधमाल्यम
गिरुक्मविभ्रुषणाद्यैः समन्वयस्त्वं प्रीतिविदर्भजाध्वमम् ॥ कृष्णं पतिं स्ववर्णमिष्याते क्षितिं चरान्तिरस्कृत्य वि

महितात्मना ॥ २६ ॥ तस्मादिदानीं नर्हयोऽस्य स्वयेवर तिष्ठति या देवेशे ॥ उपारमयां तु विदर्भपुत्र्या विवाहोचित इष्ट
पुष्टता ॥ ३० ॥ कृष्णपिया मन्दमतिः स्वयेवरदूरीचकारात् मरिपुर्बलेन वै ॥ स्वसुस्तिरस्कृत्य हीरप्रियान् जनान् रुक्मीय
थापापवशात् सप्तमि ॥ ३० ॥ तद्रुक्मिणीदुरितगस्य विलोक्य कर्मकस्य द्विषो द्विजगणा पितरौ तमान्यो ॥ रवेदेय
युः परममिष्टवियोगदुःखाद्भ्रातुरा इव महाविकलासचः लुः ॥ ३१ ॥ कृष्णस्ततो यदुपुरिसमगा द्वितर्भदेशस्य चित्त
नयनानि हरन् स्वमूल्या ॥ इंद्रादिभिर्देववरैः समीडितः क्षितौ नृभिर्यादववाहिनीयुतः ॥ ३२ ॥ ततस्तु सर्वक्षितिपाः
स्वकं त्वकं परं ययुः खंडितमानसारवकैः ॥ खकैरनीकैः कथयन्त उदादा ॥ द्वीष्मात्मजारूपसभिर्देवैः समीडितः ॥
क्षितौ नृभिर्यादववाहिनीयुतः ॥ इति स्तुश्रीमद्राविडकान्हजीमदात्मजबालमुकुंदप्रटविरचिते रुक्मिणीमंगलास्व
काव्यचतुर्थसर्गः ॥ ४ ॥ अथैकदा श्रीधनृपसहोदरैः पुरोधसामात्यगणैश्चुतो गृह ॥ विचारणमसुतां मनोहरां कस्यैददामि
ति चोत्तात मोत्तमंगकष्ट ॥ १ ॥ राज्ञीतदाराजवरं सुताया विवाहचित्ताविकलं जगाद ॥ स्मृता च देवषिबचः सदृशान्साहर्ष
यन्ती बचन्तामृतेन ॥ २ ॥ पुत्र्याः समानस्य वरस्य चिन्ता किमर्थमेषा क्रियते भवद्भिः ॥ श्रीद्रिकायां वसुदेवपुत्रावरा
स्तितुल्ये मुनिना पुराक्तः ॥ ३ ॥ रूपोत्तरो बुद्धिगुणैरुदारः एकलोत्तरः पुण्ययज्ञाः शरण्यः ॥ कान्त्येन्दुतुल्ये स्मरमोह
नांगावलाश्रयो भद्रुहितुः समानः ॥ ४ ॥ तस्मै यदा वंशा विष्णुषणा सभवद्द्विरेषा तनया प्रदेया ॥ कृष्णप्रिया कृष्णसमान
रूपा कुलस्य वध्वै निजमंगलाय ॥ ५ ॥ केनापि भाग्येन ममादेरजनिः कृतानया वारिनिधौ अयेव हि ॥ प्रैष्यावयं जन्म
फलंगताश्च नष्टकुलं सुपूतं पितरः समुद्धृताः ॥ ६ ॥ तस्मात्सुतेयं वसुदेवनन्दनयोग्याय तः कृष्णरतारमापरा ॥ ६ ॥

७

७

वर्षिणोक्तासचकोपशकरव्रस्तादिपूज्यस्वरूपमश्वरःपदः॥७॥अत्रेतिराज्ञावचनंविदर्भयो राजानथान्येवसु
हृत्पुराधसः॥प्रहर्षिताःसाध्वितिवाक्यमूचिरमेघध्वनिंविहिसमूहवत्तदा॥८॥प्रीत्यःप्रमोदात्ससुवाचमंत्रिणंवेश
रवशुक्रेस्तिगुरोदिनेवसौ॥वैवाहिकंलघ्नमतीवसुंदरंदास्यामितस्मिन्तनयांहिविष्णोव॥९॥अथैववैवाहिकस
कुलादिकमादायमच्छतपुरोहितामम॥द्वारावतीतैवरयन्तुरुक्मिणीपाणिग्रहार्थंवसुदेवनन्दनम्॥१०॥इत्थंव
दित्वाद्भुतरत्नमाल्यांशुकानिहस्यश्चरथानिराजा॥जानीयतपांप्रददौद्विजानांहस्तेहिरिवत्वावितियस्यपत्रम्॥
॥११॥दृष्ट्वापुराधाःसुहृदःवरानिचस्तनिरत्नाभरत्नादिकानि॥कृष्णायदातुंनृपसतमनदत्तानिप्रीत्याजगदुर्नृपंत
॥विदर्भराजंद्रदुहित्तवत्सलत्वय्यद्भुतंनैचवरायचैतत्॥दानंयतस्त्वंनिरिविलासुभृत्सुमहेन्दवद्वर्षितिकामितं
प्रभो॥१२॥अथागतस्तत्रकुलस्यदूषणोरुक्मीहरिद्विदिदितिजाधमोवली॥पप्रच्छतातंकिमिदंधनादिकमानीय
वानीयमीष्मापितः॥१३॥दृष्ट्वावप्रीष्माविकलेद्रिंशःसुतंजगादसौरैस्तनयायरुक्मिणीकृष्णायतुंमणिसकुला
दिकंसंप्रेष्यतद्वारवतींद्विजर्मया॥१४॥तत्साद्युवाद्भवणनदग्धमुखोयथाकीदुर्मईष्टवृष्या॥रुक्मिवली
कृष्णरिपुस्तदाहकृष्णस्यकोपात्परिभाषणवै॥पुरैवकृष्णोरसिलब्धामानांतांरुक्मिणींकृष्णरतांविजानन्॥वै
द्यापदातुसुहृदतिमूर्खाहयसुधावत्सजगादरुक्मीश्चसामदीयापशुपालकस्यधर्मदियेतस्यकुलाधमस्य॥
वैदर्भराजेद्रसुतानयोम्यायथात्रमैद्रज्ञानकस्यतात॥१५॥आयोचोरयद्राकुलवासिनां गृह्णतेहृत्तं दुग्धदधीनि

गोकुलं। वद्वे। पिरुद्धे। पिजनैर्नत उज्जहो कथं सराजन्द्रसतां समर्हति ॥१७॥ यो चारयद्वा ब्रजवासिनां सुते वने वने
रिक चित्रितस्तनुः ॥ शिखंडं गुजावनपुष्यभूषितः कथं सराजन्द्रसुतां समर्हति ॥१८॥ तक्रादिकेनैव च भारदेहं गोपि
भिरैतेन गृहगृहयः ॥ ममन्द्रतुल्यस्य सहा दरा कथं कृष्णस्य यो ग्यावृष लस्येव दवत् ॥१९॥ कृष्णः परब्रह्मपरशआ
त्मना मात्मैति वै ह्येचन गोचरो न सः ॥ अष्टांगयोगे हृदि सव्या एवैव्यो मेव सर्वत्र समन्वितो विभुः ॥२०॥ न ब्रह्मणो जा
तिकुलेन प्रार्थानमित्रशत्रून् च जन्ममृत्क ॥ न बांधवानैव पितानमाता तस्मान्मृषावागिति कृष्ण आत्मा ॥२१॥ कृष्णः
परशः क्षितिभारनुतये जातो विधेः प्रार्थनया यदेः कुले ॥ इत्युच्यते तर्हिते देवसच्चिद्ययं भवद्भिर्नीहि देवकीसुतः
॥२२॥ आत्मानं भोग्यं च फलं च सर्वं व्याप्यं तथा व्यापकरूपमत्र ॥ ब्रह्मैकमेवाद्वयमल्लिसच्चिदानन्दरूपो खिलवेदगीतः ॥
२३॥ निरजनेन निर्गुणनिविकीरानिरश्रयः स्वाश्रयः रूपहीनः ॥ युत्सैव गीतो खिलवेदवाण्या त्याह द्यतोऽप्राप्यनिवर्तत
वे ॥२४॥ अघो घोरद्वा मयपि उभूतं गोवर्द्धनं तेन किमर्ष ईषः ॥ किं वा जघान रिश्रयमात्ममात्सुपां च कीवत्समसौ बकं वा
॥२५॥ किं वा जघानैष वनशयुं वा खरं प्रलंबं वृषभं तु रंगम् ॥ तस्मात्किमीशारजकस्य घातात् प्राचीनचापस्या विभं
जनाद्वा ॥२६॥ पलायितो वा जिमुरे वजरासुतात्तेना यमीशः किमु मातुलस्य ॥ घातद्भजे वा धिकृत्य गानाद्भक्तव्य
इशः कथमात्मशत्रुः ॥२७॥ द्विनद्विपादात्समृद्धयो नृपासनं गतराजकुलानयाद्वाः ॥ नयादये तान्वनाकुलन
तदुल्या कथं वो दृशियोग्यतां गताः ॥२८॥ यथातेनाशस्य कुलस्य भूमि यैर्विष्कृतस्या धमकर्मणा ठसदा ॥ नट

प्रिथ्यानिरतस्य काननचरस्य योग्येयमहो कथं स्वसा ॥ २६ ॥ सुवर्णवैदूर्यकवज्रप्रितिका सुवर्णसिलोदधि मध्यगापु
री ॥ यस्यास्ति हर्म्यैर्नवलक्षकै संयुता सुवर्णनारी पुरुषैः सुसकुला ॥ ३० ॥ ब्रह्मेशत्राक्रान्तकपाशप्रच्छताध्यक्षादिभिः
सुवितवत्वरसिमा ॥ कल्प्यांश्चिपापस्य वज्रचयाद्वाः सपांडवाः विप्रसुरोत्तमाखिलः ॥ ३१ ॥ शामैककर्णहरवाद्यिजा
गजाः रथान्तमाः कुन्दमुकुन्दनीलकाः ॥ शंखा महापद्मकपद्मकच्छयाः सर्वेति सा वैमकरान्तमानव ॥ एतमहाशिवध
याष्टसिद्धयोगिमा माहलं लंगिमागरीयसी ॥ प्राखित्वमोत्रित्ववशित्वकमितायस्यास्ति कितेन भवेत्सितोसता
॥ से प्राय्य सपतिमिमा मधर्मविमोहितोयादवसैन्यसंयुतः ॥ राजत्वहीनो खिलमित्रघातकः कृष्णानयोभ्यादु
हितुर्नपस्यते ॥ ३४ ॥ द्वावा सुदेवठक्कविदभियात्मजाविदभगोत्रं कुर्यादाः कुलं क्वच ॥ तवे शितं त्वं क्वच कृष्णाराजतपि
तस्य यदंसकलं विचार्यताम् ॥ ३५ ॥ तस्मान्नृपोयं शिशुपालनामा प्रख्यातकर्माद्मघोषपुत्रः ॥ शक्रादिले
केश्वरजिह्वलाव्यायोग्येठवरोमे स्वशुरात्मतुल्यः ॥ ३६ ॥ शक्रादयोयत्सरितापिताययुः कृष्णं स्वनाथसञ्जभा
गधो जिज्ञितः ॥ भेजे समुद्रावर्णां पुरीभयात्सथादवोरामयुतो पलापितः ॥ ३७ ॥ समागधोन्येयमहीश्वराः च
शयस्यातस्मै शिशुपालभूभृते ॥ दास्यामिहं स्वांभगिनीं वलेन वै बद्धः पिताभून्नहिर्वैत्यं त्विदम् ॥ ३८ ॥ मू
ठस्तरुक्मीहवृत्तस्वामी हांभद्रा स्वपित्रोः सुहृदां व्यथां पराम् ॥ दत्वास्तिरस्कृत्यरुपांधलोचनोलिले
खपत्रं करपीडनस्य वै ॥ ३९ ॥ विनाहलं त्वयं मृज्जिभुकूपक्षकवो विष्णुदिनेर्द्धरात्रे ॥ स्वशुर्लखित्वापरि

॥ धर्मिन्नेन्द्रो वायसं प्रथयति स्म धारः ॥ ४० ॥ तद्गुणो दोषानविचार्य चाग्रहो चैद्याहिताम्नात् गणस्य दुःखदान
 ॥ पित्रो हिनान्बन्धुगणस्य रुक्मिणी सुखप्रदो ज्ञेयगुणा न्विवार्यसः ॥ ४१ ॥ रथाश्च हस्तीनसिचर्मभ्रूषणोत्तमान्
 आश्रीफलकुकुमाक्षतम् ॥ सुवर्णमुद्राभुतलक्ष्मंशुकोतमानितस्मै फलदानकर्मणि ॥ ४२ ॥ आरुह्यैवाहंस्त
 लंघनादि कमाशयभो मागधसूतवांदिनः ॥ गत्वा खरं चेदिपुरं सुखं बहुदृष्ट्वा वरब्धं शिवुपालमादरात् ॥ ४३ ॥ पत्रं प्रदत्वा
 लिखितं प्रयेत् समर्थवाहध्वजतीभिरत्र ॥ आगम्य तां चैति बचोवदित्वा तत्सत्रमादाय समेहिशीघ्रम् ॥ ४४ ॥ कृष्ण
 नसिद्धं स्वश्च सर्विवाहमपास्य कृत्वा दमघोशजेन ॥ धनं ददौ पावकवृन्दके प्र्योहर्षाच्च देयं स्वजेनाय रुक्मी ॥ ४५ ॥
 धनं गृहीत्वा ब्रह्मसुराद्विजोष्टमीदिने तैलमभीष्टदेवदुः ॥ षष्ठाः कुरुत्वं कुले देवतार्चनं समं उपासादनपूर्वकं नृ
 प ॥ ४६ ॥ इति श्री द्वाविडकान्हजीभट्टात्मज बालमुकुन्दभट्टविरचिते रुक्मिणीमंगलाख्ये काव्ये पंचमसर्गः ॥ ५ ॥
 पुरैचकृष्णारसिलब्धमानां तां रुक्मिणीं कृष्णरतां विजानत ॥ चैद्याय दातुं सुहृदे तृणायकी लांकृशानोरिव बा
 लिशोत् ॥ १ ॥ कुपथ्यमिष्टं ज्वरिणां तकाय दातुः सुधागूढपदामथाप्यात् षष्ठाः समीहा प्रतिपादनस्य वैदर्भी
 सुतस्यैव भवम् ॥ वेदत्रयीमिक्वजघन्यजजन्मने लोभात्सुधां विषधराय यथा विमूढः ॥ रेद्रहविहिंषकश्च
 थानुजांस्त्वां वैद्याय दातुमभवद्रभसा स्थिरः सः ॥ २ ॥ ज्ञात्वा भ्रातुरनीतिमात्मनयनचैद्याय दुःखवर्णविमसासा
 हृदयज्वरसनतः शुष्कारस्य पद्मास्तुदक् ॥ कृष्णस्तेस्तुपतिः सुतेद्यतिमुनेः सित्तामृतोत्त्यातदा प्राणत्यागम

६

मीप्सती न हि समर्था भूद्धरिं ध्यायती ॥ ३ ॥ रुक्मिण्या हृदय प्रवत्सु महती चिन्ता कथं श्रीपतिं दुर्वाच्यं प्रलय
न्मनेन यनयोरानक्षु ल्लासयन् ॥ ४ ॥ आत्मद्वेषिमुख श्रियं विरिबध्वोतं हरन्नेह रिग्हीयत्करमानुचादवपतिः
कृष्णाद्यावारिधिः ॥ ५ ॥ आगापीजनवल्लभा न्युतहरदीनकबंधाप्रभो पूर्णानन्ददयाकरानलसेह मां विद्धि चोदीनि
जाम् ॥ नाहं वैद्यगृहकदापि सहजैदत्तागमिष्यसि नो भङ्गाकुक्षिमथो मथिन्नजपते मुंत्काविषदुहस ॥ ६ ॥ जन
शरणमुदादेकृष्णभक्तकबंधो निजजनसुखदाचिन्दुःखहारिन्मुकुटपरमदुरितमघ्नारक्षरसाधमोत्वं निजचरण
पदाब्जं दर्शयित्वा कृपाशो ॥ ६ ॥ वृकावृत्तेणीव प्रयाकुत्वासतीनुशाचसेत्थं हरिदर्शने छया ॥ कंसं प्रेषयिष्या
मि कथं प्रियाय वैवृत्तं समस्तं हरयेवतात्मनः ॥ प्रेषयेद्धारवतीश्वरं प्रतिवृत्तं समस्तं सकथं लभन्मम ॥ ७ ॥ पश्य
नदूतं कमपीष्टदं द्रुतंगत्वाद्ययोद्धारवतीश्वरं प्रती ॥ उल्काखिलं वृत्तिमिहानयेत्यतिममेतिद्रोचन्त्यथ सुस्मिमा
पसा ॥ ८ ॥ स्वमेददं शिथिसवत्सकागाग्गर्गादिकान् विप्रवरान्सुरदुमान् ॥ इन्द्रादिदेवान् परमानुकूलान् दुः
र्गाशिवंगजाननं षडाननम् ॥ ९ ॥ प्रणम्य तानर्चदादेरणाकृष्णां श्रियं प्रेक्षणकाम्यथा मरान् ॥ वरं ददुस्ते
स्तुपतिर्विदर्भजे कृष्णां खिलेशो ह्यिति मोदमापसा ॥ १० ॥ संपूज्य गर्गादिमुनीन्धनादिभिः स प्रच्छकृष्णपति
मात्मनाः श्रियम् ॥ श्रुत्वार्षयस्ते जंगदुर्दृश्यति त्वां वासुदेवागिरिजागृहदुतम् ॥ ११ ॥ तदेव निद्रान्तमव
ध्यमिष्यजाकिं प्रसन्नां पसिदृष्टमाहमत् ॥ स्वप्नं निजालिप्रतिरुक्मिणीवचः श्रुत्वा सरवीमादकरं जगाद्

१०

ताम् ॥ १३ ॥ अनाकाशवागनाप्य । वस्त्रिज्ञाते चिंतानकार्याचकथंचिदज्ब ॥ भ्रातुर्हृगदुष्टदमं विधाय ह
 रिष्यति । बाहिरैव ज्ञेयम् ॥ १३ ॥ सुखातदाकाशवचोरहस्थिताप्रसन्नचित्तासमभूद्विद्वज्जना ॥ यथा मृते प्रा
 प्य मुमुर्षुराकुलो जरात्पयदांसेन द्वियप्रियम् ॥ १४ ॥ ततो जगौ कृष्णपदाज्जदरीनो सुकाश्रवः प्रेमललाहि
 रस्किणो ॥ कृष्णदयासिंधुमसुप्रदं मित्रं पतिं स्मरंती हृदि गद्गदस्वरा ॥ १५ ॥ अलकाचला बृतना रुकंजमुखं सु
 नीरदसुंदरं तडितां वरं जलजाक्षमं बुजनाभमज्जकरांश्रिकम् ॥ अरुणाधरोष्ठमुदारनाशमन्सकणिकचं ह
 रिपुरुषार्थसिंधुमहंकदाद्यवलाक्ये करुणातिथिम् ॥ १६ ॥ अंबितः कबाधुसुतो दिते स्तनयान्त्सिंहबपु
 धृताप्रलयाश्च सत्यव्रतोद्भुतं शषरुपिणा कनकाचल (मथने धृतः कमेठन इत्कररुपिणा कनकाचलः) म
 थने धृतः कमेठनश्च करमूर्तिना क्षिति रूधता जनकालमजादशवक्रतः रघुनाथरूपधरणे वै ॥ १७ ॥ नरकार्ति
 कामुकभूमिपाः क्षपितामृद्गृह्णरूपिणा बहुवामना कृतिनावितो सुरसंगता बालिरात्मना ॥ हलधारिणा व
 सुधाविता नृपवेषदैत्यविनाशनाम्निदिवोवितो जिनरूपिणा दमितः कलिः कलरूपिणा ॥ १८ ॥ द्रुपदात्मजा
 कुरुतो वितो हरिरूपिणा शषतो करि ॥ व्रजबालिकामणिबूडतो व्रजबालिकामयपुत्रतः ॥ पितराचकं सारि
 यार्महाभयतो वितोरिपवोरुताः सहिदीनबंधुरजे शंबोदितयादि हावतुमां प्रभुः ॥ १९ ॥ विधिरूपिणा सक
 लं जष्टा स्मृतजती दमालनिचात्मना शिवरूपिणा हरति स्वयं जलशायिरूपधरा चति ॥ त्रिगुणां मृगीपरि

१०

नतयन्सततं मया विहरत्यलंसहिवासुदेव उमेशपूजितपादिहावतुमांहरिः ॥२०॥ वसुदेव नन्दनेदीहदशनम्बु
ताद्यहरप्रभावनिताहमात्मसंहादेरणकरीवनक्रवैरणवै ॥ पतितास्मिदुःखजलांबुधोनिजदासिकेतिविचार्य
मांसहसाक्षराजकरणगकुलनाथदीनदयानिधि ॥२१॥ निजभक्तवत्सलयादवेशानारण्यपालदयानिधि मगव
न्त्रिलोकमनोहराखिलनाथदेवनिस्तदन ॥ परमप्रमोदसमुद्रकृष्णाहृषीकनाथपरात्परनिजदासिकांभवमां
मुकुदमहाद्यसिधुनिमज्जतीम् ॥२३॥ इतिकृष्णापादसरोजमात्महृदावलंब्यजगोपदाहृदयागतात्मपतेहरिः परि
रक्षणप्रमदपुता ॥ समभूतदासवलितस्वरापुलकैर्युतास्मिस्तवज्जलातिधिमाप्यनिधनिद्विदर्भसुतातदाभु
विताधिकम् ॥२४॥ तंत्रैवकांविद्विजवर्यमागतं विलोक्यसोत्थायननाममौलिना ॥ अपावृतद्वारमिवेशकर्म
णः सिद्धेस्तमानर्चरहः स्थितासती ॥२५॥ लुष्टावविप्रंविनतास्थिताप्रतः सदासनस्थंज्वलनंयथच्छिदम् ॥ त्वसदु
रुः कृष्णपदाज्वदोजगद्धुर्विधातेवसमीतुतोखिले ॥२६॥ वन्दतिलोकाभुवनेश्वराः सदापतिष्टेतेयांश्चशिवा
जविष्णवः ॥ विप्रान्तमात्स्वहृदाभवद्विधानमाम्यहप्रेष्टसमीहयानिनाम् ॥२७॥ कृपालनाविभ्वस्तजाद्विजात्तम
त्वंदशितोनाविक्रमन्यथार्णव ॥ ममपुतायाः कथमन्यथाभवत्वदशीनंदुःखहरसुखप्रदम् ॥२८॥ स्तुतोद्विजोग्रा
विकलाभिरीक्ष्यमैठमीमुवावेदमहोत्सवस्ते ॥ कस्मादव्यथास्तीत्यखिलंमदेग्रत्वंब्रूयहंत्वांसुखितांकरामि
॥२९॥ भुलेपिवाक्यंशिरसाप्रणम्यतत्रोमीधमनावाचसहादेरः कृतम् ॥ खदस्महेतुनिजनाथसेवनंछाताविरुद्धं

स्वमनोविदारकम् ॥ ३० ॥ सोत्काशिरुच्यंतमशेषमात्मनः कृष्णात्तबुद्धिप्रणिपत्यमोलिना ॥ उभासहासशुभु
 र्वाहदातुरातियगिनविप्रमुखाचसांजलिः ॥ ३१ ॥ विज्ञासिमिकांशुणुविप्रतेपदंनमाभ्यहंद्वारवतीं ब्रजाश्रितम्
 ॥ कृतंमदीयं वसुदेवनन्दनप्रोत्रवदि त्वासमयतमानय ॥ ३२ ॥ दात्यामितेहंबहुदक्षिणां प्रप्ता कृष्णानमद्योगमि
 हाद्यकारय ॥ दुःस्वर्णवाद्द्वारमांबलानुजंपारंप्रदइयंचसृतेः सुखप्रदम् ॥ ३३ ॥ श्रुत्येवं प्रां दीनदयालुरीश्वरः स
 मैत्वयागत्वापितुः पुरंममः ॥ हस्तं गृहीत्वा स्वपुरंनयिष्यति बलेन दुष्टपुदमं विधायसः ॥ ३४ ॥ जाश्रुत्यमैष्वाः
 वचनं द्विजोत्तमः संप्राप्य हर्षसमुवाच रुक्मिणीम् ॥ पत्रं लिखित्वा शुक्रेण ममाप्यपास्याभ्यहंद्वारवतीं समीखत्
 ॥ ३५ ॥ त्वेमेवसाहंतवने सहोदरा धर्मस्य तस्माद्दहमानये तव ॥ पतिं विवाहावसेरस्वसस्त्वया चिन्तानकार्यत्राप
 यं करोमि ते ॥ ३६ ॥ ततस्तु मेष्मी द्विजवर्षवाक्यतो विश्वासमागत्य लिलेख पत्रिकाम् ॥ स्वस्वामिनाद्वास्व
 तीश्वरस्य हृत्संकर्षणं ज्जयिवाति दार्दितः ॥ ३७ ॥ पत्रं समाहित्वा दृग्गाश्रुसिक्तं संमेल्य नामाकिंतमाविधाय ॥ प्र
 ष्मीददौ विप्रकेश्यवाचमुवाच तंगहृदवाजलाक्षी ॥ ३८ ॥ विवाहघत्रान्तमहंतु हारमालोकपिष्वाभ्ययनं
 द्विजेन्द ॥ तस्मिन्नद्रक्ष्ये यपिदकृष्णामोशं समुत्सृजिष्यामि तदेवचोसून ॥ ३९ ॥ तथेति कृत्वा लवरः स्ववालस
 वध्वाकटिं कृद्धतरापि मूर्धनि ॥ निधाय पत्रीं हृदि कृष्णामेश्वरं युवात्तमो भूद्रलवीर्यवत्तमः ॥ ४० ॥ कुर्वन्तियकृ
 ष्णा जनस्य कामितं भवति ते सर्वसमृद्धिभूमयः ॥ कृष्णप्रियाणां किमुतस्य किंपुनः कुर्वन्ति यं नाकतनुवि

त्तवृत्तिभिः ॥५१॥ यस्याभिधानं वर्षविक्रमप्रतिश्रयसामास्यद्महुवेदः ॥ संसारदुःखघ्नमजेशसेव्यम
क्तिप्रदं पापहरं जननाम ॥ ५२ ॥ तस्य प्रियायाः प्रियमिच्छुरादशततो जगामाशुनमस्कृतस्तस्या ॥ ददास्म
रन्कृष्णपदारविंदकं सर्वाश्विं परमप्रमोदतः ॥ ५३ ॥ समीरे वेगतिवलीद्विजोत्तमो द्राग्वारिका मागमिसो
गृहीतवान् ॥ यदा तदा देववैरसमचित्तवभूवमो ल्येन मसादिविस्थितैः ॥ ५४ ॥ मागसि वसांकपिलां द्विजो
समान्सीमंतिनीः पुत्रयुताः दधीनि च ॥ सर्वा रिकुंभानशिवमंबिकां गणाधिपं सर्माक्षन्सकुनं प्रमोदतः ॥
इति श्रीमद्भानुकाहजीमद्वाल्मज्जबालमुकुंदप्रद्विरचितेरुक्मिणीमंगलारव्येकाव्ये षष्ठः सर्गः ॥ ६ ॥ तं द्वा
रिकां द्रागगमद्विजाग्रः समुद्रखातां मणिहेमसालाम् ॥ शोभालयांप्रनिभाम् जेशशेषादिष्टंगैरभितः सु
तासः ॥ १ ॥ यदतमश्चेतगरुन्तिकेतनामज्जायेतीकृष्णरविप्रकाशिताम् ॥ विमुक्तकिंजल्कवशीकृतेशब्रह्म
दियोगींद्रमधुव्रतैर्व्रताम् ॥ २ ॥ शोफुल्लसौगंधिकहल्लुकेन्द्रीवरोत्पलाज्वावृत्तजीवनाभिः ॥ तरंगिनीभिर्म
णिवालुकाभिर्हेमालिचक्राब्धरवाभिराध्याम् ॥ ३ ॥ वापीभिरच्छामृतजीवनाभिः प्रवालकूलैः समलंकृ
ताभिः पद्मैः सुरकैः सुसितासिधैः सापानकैः स्वर्णहौरिन्मणिनाम् ॥ ४ ॥ हर्म्यैः सुवर्णकलशैर्मणिभित्तिभिश्च
त्रालासमाभिरभितारुचिरासमृध्वा ॥ पूणैरिथाश्च करिसकुलराजमणितांद्वारिकां निखिलप्रायचयैक
लभ्याम् ॥ ५ ॥ नित्यासवांकनलदेवदध्वजाभिः सेवार्तातपसृतिभुवनात्तरावै ॥ दिव्यावलापुरुपरत्न

प्रविमोहनागः ॥ प्रैष्याथ्यबुध्यति सुयुक्तमेवमपाप्मान्येन विलाकितोयम् ॥ कथं न चैनं वृणुते विद
र्षजादोग्गालयंयस्य समस्तमेगम् ॥ दृष्ट्वाणगोपक्षिगणोपि हर्षेसंधारंत्यन्यजनः पुनः किम् ॥ १७ ॥ विचारयत
मनेसतिप्रोदतः स्रवज्जलं श्वेदयुत्तांगकद्विजम् ॥ मुहुश्चसन्तंबहुदुरतः श्रमात्समागतंतत्रनिरीक्ष्यकृ
ष्णराट् ॥ १७ ॥ उत्थायतूर्णमखिलैर्यदुभिर्मुरारिर्मुद्गनिमद्विजवरं वृषश्चरिष्टः ॥ सेवेशयत्कनकरत्नम
यांसनाग्रेप्रभ्रास्वदेवतमिवाखिललाकनाथः ॥ १८ ॥ सिंहासनस्थितबुधोत्तमपादयुग्मंप्रक्षाल्यशीत
लजलेनसमर्चयत्तम् ॥ कपूस्चंदनसुंगधसुमात्यवस्त्रैर्विभ्रन्मुदातदघनेजनवारिमौलौ ॥ १९ ॥ जमेज
यतंद्विजवर्यमन्नेप्रैज्यैश्चभोज्यैर्बहुलेज्यवोष्यैः ॥ दिव्यैसुहृद्यैर्सधुरैर्महादरासंबीजयंश्चामखायुभिः सः
॥ २० ॥ विश्रान्तमेवंद्विजवर्यमादरात्यप्रच्छकृष्णोभगवन्जनफलम् ॥ सर्वमयाप्राप्तमहोतवप्रभ्रासेदर्शना
तीर्थमभूद्गृहंमम ॥ २१ ॥ यद्यय्यागमनंतवद्विजवरानंदत्यलाकस्यवैपृच्छेथापिपदर्यमत्रजलाघिंतीत्यगि
तरस्वद्दृढं ॥ किंस्वल्प्यस्तिनृपाद्द्वियस्यविषयेसंपाल्यमानाः प्रजाः क्षमंयान्ति समश्रियास्तिनृपतिर्नैवम्य
थाताषकृत ॥ २२ ॥ कश्चित्तद्विजवर्यं तुष्टमनसावर्ततकृष्णानधम्विद्धसुसमतो यदिप्रवेषत्कनतुष्टए
सदा ॥ धर्मान्नाजहृद्दीमानस्यतदाविप्रोभवत्सर्वतोलाकस्याखिलकामधुकददतितथमश्चितस्याधि
तम् ॥ २३ ॥ सत्ताभाद्रिहितः शचीपतिरपि क्विष्टः सदावर्ततेतुष्टाकिंचनकापतापरहितः शतेसदाविज्व

रः ॥ विप्रान्श्रुतसुहृत्मात्रहिनिरहकारान्सदा ॥ न्तानहंसाधुनात्मपदाशितुष्टमनसोवन्दः सकृन्मौलिना ॥ २५ ॥
 ॥ कश्चित्कुशलं द्विजाश्रयन्पतेर्यस्यः प्रजाःपालितादेशोऽंनिवसन्ति वेसन्पतिः प्रयान्समातोयतः ॥
 तीर्त्वा दुर्गाभिर्हागतापदिहयासर्वद्युख्यपदाब्रूहि लंकरवामविप्रसकलं कार्यं तवाशंसयम् ॥ २५ ॥ सेष्ट
 ष्टपरमेशिना भगवता लोलातरंगेन सः सर्ववृत्तमवर्णयि द्विजवरो प्रीष्मात्मजायाः शुभम् ॥ कृष्णायाथ नि
 वेद्यद्रहसियादतालिखित्वा तया प्रमां ब्यं कितपत्रिकां प्रियकरिमुन्मुच्यमुद्रां चरः ॥ २६ ॥ दृष्ट्वैव प्रियपत्रि
 कां प्रियतमां द्याकषिणीं स्वात्मनः प्रमाब्धिन्दुनि सित्तवर्णरुचिरां तां वाचितुं नाशकृत ॥ कृष्णायाश्च द्विजवर्षमाह
 भगवन्त्वं श्रावय मां शुभां पत्नीं चित्तहरीं मम स्वलतगीः प्रमाश्रुकंठो हरिः ॥ २७ ॥ कृष्णा ज्ञया श्रावयति द्विज
 चमा ॥ भ्रष्ट्या प्रियां लिखितां सुपत्रिकाम् प्राक्कषिणीं रश्मिवातिमाददं कृष्णां कृपासिंधुमशयैव तम् ॥ २८ ॥
 ॥ इति श्रीमद्राजविडकान्तजीमट्टात्मजबालमुकुन्दभट्टाविरचितेरुक्मिणीमंगलकाव्यसप्तमः ॥ सर्गः ॥ ७ ॥
 स्वस्ति श्रीमत्सकलगुणगणैर्गुण्यसिद्धैर्वृतपुत्रैश्चन्द्रान्तकवरुणघनाध्यक्षमुख्यैः सुरैः ॥ १ ॥ ध्वजेषु श्रीपति
 पुपरकृपालुपुकृष्णेषु लक्ष्म्यारुक्मिण्यामैतनुवचनमताभिः प्रणामाः भवन्तु ॥ १ ॥ नित्यानन्दघने सदा सु
 खनिधौ सञ्चितौ श्रयसः संप्रश्नस्वयिन्येतयदुपतदीनानुकंपिन्सदा ॥ अस्माकं तु भविष्यतीशकु
 शलं द्रक्ष्यामयहि प्रमात्वात्पादाज्जतलं महासुखनिधिं सारतापापहम् ॥ २ ॥ श्रुत्वा तं भुवने कसुंदरगुणानि

विश्यसंसृण्वतांस्वान्तं कर्णविलेन चानुहरतः संसारतापं प्रजोऽशुभ्रांसु निवसू र्जं गुणत्रये तापत्रये व्यकि
लं सत्का हीं विशती शहृत्वपि प्रममो गांग तयि यथा ॥ ३ ॥ रूपे इमो इस्तीनेत्र प्रतां दृत्रयां सुखकरं सर्वायि लो अंतुय
दृष्टा गो मृगपक्षिणापि पुलकं संधारयन्त्यंगते ॥ सुत्वामद्दयं सदा त्वयि विज्ञात्य व्यो यथा स्वर्धुनी का हीं कुलजं
त्रि लोक सुषमाधि स्यात्समू मोहन ॥ ४ ॥ काकन्या पुरु रूप वी ल गुण धी सुक्ता कुलीना वयो विद्या रूप कुलार्थ धाम गु
णशी ल्प्रा ल्पतु ल्यं पति म् ॥ काले त्वान वृणी त प्रो म् दुप त कृष्णार्थे बधो न र् अष्ट प्रणि म नो भिराम नय नानन्द सु
नाथ प्रजो ॥ ५ ॥ तस्मात्वं तु पतिर्वृ त खलु मया स्वात्मापि त श्यत्येते जायां स्वस्य विधी हेमामिह समागत्य तिह त्री प्रर
॥ त्वद्भाग महो भिम इति नु हेर वैद्यः समागत्य मां पंचास्य स्ववलिं सुगाल व दसौ पंचायताक्षारि हन् ॥ ६ ॥ पूतं त्र
त दान तीर्थ गुरु विप्रार्चि र्चना दै र लं लक्ष्मी शो भगवान्पराय दि मया सेरा धि तो नि त्यशः ॥ तद्य गित्य गता प्र
जो मम करं गृ ह्णा तु कृष्णः पतिर्नै वान्ये क्षिति पाः स्पृ शं तु शिशु या ल्पद्याः सुधां क्रोड वत् ॥ ७ ॥ स्वाभ्रा बिन्यु पया
मके त्वमजिता ऽ ज्ञातो खिलै राजि भिर वाग त्य विदम कान्यारि वृ तो रा मा दि भि र्य दि वैः ॥ निर्मथ्य प्रसंभे न ज्ञा त्व
दमघोषा पत्य वा हे द्रय सैन्यं चो द्द हराक्षसन विधि नामो वीर्य शुल्कां विप्रो ॥ ८ ॥ त्वामन्तः पुरवति नी कथम हं वधू
नह त्वो द्द हं वदं प्रवे दाम्यु पाय मुपजा मा लू र्व धे र्स्ति वै ॥ यात्रा ष्या कु ल देव तस्य महती यस्यां वधू र्त्तना स्या
नीया द्वा हे र वि का गृ ह्मु पा ग र्त्त दा मां हे र ॥ ९ ॥ यत्पादा ज्वर जो भिरा ल्पश म ल ध्वं शो य स ल्पुरुषः स्नानं वां

छतिपार्वतीपतिरिवस्वामि ॥ इति त्रैलोक्यम् ॥ यद्यज्जाक्षभवत्प्रसादप्रधुनानप्राप्तुयांतस्विसूस्वध्यानेन
 मुहुस्त्यजयमहवजन्मभिः स्याच्छेते ॥ १० ॥ तिमिकूर्मवराहधृष्टिर्नृसिंहवाग्रजाम्रदध्वरघुत्तमरूपहसं
 कायवतारकपुकदाय्यहंनिहिविच्युता ॥ तवदासिकाद्यद्युनरीभिः पतितास्मिदुःखद्वानलयदुनाथजीवयमां
 कृपामृतदृष्टिदृष्टितरणमाम् ॥ ११ ॥ अलकावलीवृतमंजुजाक्षमुदारनाशमनाहरं सुषुमालयं मुखचन्द्रमनि
 रतां विलोकयितुं सखे ॥ पदवीं सदा तव लोकये करुणानिधेयगृहे स्थितास्मि विवाहकार्यविधाविभ्रमपुष्पि
 ताजनकादयः ॥ १२ ॥ तव सुंदरास्यदिदक्षयात्पितृक्षणानितरां प्रभो वचनामृतश्रवणक्षयाविकलास्वहर्निशा
 मुच्यतः ॥ हरणीवकाकगणैर्वृता सुहैः कुबं धुगणैः सदानिजदासिकेति विचार्यमोहरकशरीवमुकुन्दभो ॥ १३ ॥
 प्रथमं स्वदर्शिनमादिपुरुषेदीहमेकरुणानिधेविरहानलं सभयाशुभां हिततो हराद्रिसुतालये ॥ दमया सुरान्
 शिशुपालम् ॥ त्वजरासुतादिनृपान्प्रभो मृगरजवन्मृगधूर्तकान्नगरीयं दोर्नयदासिकाम् ॥ १४ ॥ यदुनाथ
 दीनदयाविधसुपते सुखातीमघासिचन्द्रभारलोकिकस्वमहोस्यहंतुचकोरिकाभुवनासुजीवनदेस्यहम् ॥
 शिशुचातकीत्पितानिशामृगयेभवन्तमहर्निशांसलिलंभवानशाफरीत्वयावियुताधरहमसूक्तयम् ॥
 १५ ॥ वृकसंवृतां सुरभिं यथासुपते वमां करुणानिधेशिशुधान्यवप्रमिवांबुदीनमहं मृपरीहितात्वया ॥ अ
 क्षरुत्स्वगश्वलोकतेजननीयथाक्षुधयातुरः शिशिवत्सकोदृढदामकच्छुगलोतथामृगयेपतिम् ॥ १६ ॥

अहंतव प्रियाहरे लयासमंसदासञ्चाधुनाक्षितेभिरावतारणायपालनायवै ॥ स्वभार्गवित्तिनांसतांयदोः कु
लस्यसंमुदेत्तथाजनिः कृतासमाप्यतोविदर्भशान्तये ॥ १७ ॥ सदेदरस्तुमांविभोद्यवारिधौनिपातयत्यतोरम
हिगकुलेनारक्षरक्षमज्जमज्जतीम् ॥ गजंयथाकनक्रतोन्वथानतेकृपालताजरेवोघ्नंभवेद्विभक्तवत्सलाति
हन्तरुकुमातिथि ॥ १८ ॥ यदुनाथकिंघाधिकंलिखेनिखिलज्ञकेष्ववलाय्यधीर्ज्वलनेषुवह्निकणोयथानकरो
तिभिन्नाविभासताम् ॥ अवभृत्सवत्सलमांत्रजेशद्यानिधानरूदीशतेचरणारविन्दनिषेवणोत्सुकमानसीनि
जदासिकाम् ॥ १९ ॥ इत्येतयदुद्वगुह्यतरसंदेशामयाक्तादुतमस्मिन्यत्करणीप्रभात्मनिविभृश्याश्वेव
तच्छ्रीमता ॥ ईशानक्रियतामितिद्वजगिराश्रीश्रीश्रीजीयाहरिः संदेशानुनिशाम्यतक्षणमसौखान्तनमैषी
ययो ॥ २० ॥ विप्रस्यध्रुवतोविदर्भदुहितुः संदेशकानश्रीपतिः स्मृतैकोतरतांप्रियांस्वचरणेदीनानुकंपी
तदा ॥ सुचलोचनतो जलंपुरुकितांगः स्तब्धवाक्प्रमतः स्तन्याद्धारवतीस्थितोयदुपतिः सौप्रणयथौ
कुंडिनम् ॥ २१ ॥ संदेशानुनिजतोविदर्भदुहितुः श्रुत्वाकराज्वेनतद्वत्पाणिमुवाचतंद्विजवरंकृष्णोदयालुस
न् ॥ रुक्मिण्याहृदयोयथामपिसदावर्तेततस्यांतथामञ्चितंभगवन्नहंतुनलभेनिद्रांक्षयापामपि ॥ २२ ॥ पूर्वश्री
धमरुपः स्वयंवरमसौचक्रस्वपुत्र्याः पतिंमामुद्दिश्यतदाविदर्भनगरंशास्वश्चजरासंधः हृदयः ॥ वैद्याद्या
शतशो ॥ गमनक्षितिभृतः कामध्वरव्याकुलास्तपासुधुचकारसकृतिमलंरुक्मिवलीमैत्र्यतः ॥ २३ ॥ तद्व

लोपगतस्वप्रानगरं ब्रह्मेशशक्रादिभिः स्वस्थे देववैरुभिः क्षितिगतैः सेस्तुयमानस्यमे ॥ स्वर्णक्षत्रसु
 यामरव्यजनकदिशैरथेराजताहृष्ट्यमनादं सकृतवानरुक्मीर्षयाज्ञोसहन् ॥ २४ ॥ ज्ञात्वा मय्यनुरागस
 क्तहृदयांस्त्रयोस्वसारं तदासंमं त्र्यौकसिशास्त्रचैद्यमगधेशाद्यैर्नैरंधघीट ॥ रुक्म्युद्धरुमन्यतस्वसहज
 यामद्वियामां द्विभन्दूरीकृत्यरुढास्वयंवरमसौ क्लेशं स्वपित्रोर्देदन् ॥ २५ ॥ वेदाहं विनिवारितापरिणयोमद्वे
 षता रुक्मिणा तोभूपापसदान् जरासुतमुरवानुन्मथ्य संख्यहमात् ॥ अनिष्याम्यनवथविभ्रहवतितां मत्परा
 मधसां ग्रीवाला मिव विप्रवर्यवचनं सत्यं मया क्तं तव ॥ २५ ॥ कृष्णा विप्रवरं स्वदेवतमिव श्रीद्वारवत्यां समा
 स्वस्थावासयदात्मनः प्रियतमां हर्तुं विदमामि जाम् ॥ गंतुं तेन सहैव भीष्मनगरं प्रच्छपाणि ग्रहतां सोप्य
 नद द्विजोत्तमचराद्वारावतीशं प्रति ॥ २६ ॥ विज्ञायाथ विवाहमं द्विजवराद्देव्याः हरिः सूतमाहूय प्राह सुगुत्प
 मवप्रबतासंयुज्यतां मे रथः ॥ इत्याश्रयनिजेश्वरस्य वचनं शकदारुकः स्वदनं संयोज्याथ वैरेश्वतुभिरितु
 लंतूणैर्ययो श्रीपतिं ॥ २७ ॥ युक्तं सैन्यबलाहकामघपुष्पसुमनः सुग्रीवकारव्यर्मनो वै गौरिन्दुकराज्यलः सुतु
 रगैः श्यामककर्णरथम् ॥ दिव्यं दिव्यसुवर्णं रत्नजटितं दिव्यायुधान्बंसमानीय प्रांजलिरग्रतो भगवतस्तस्थौ
 र हादारुकः ॥ २८ ॥ अनारुह्याश्वरथं स्वयं द्विजवरं धारोप्यवाताशुगैश्चै भीष्मसुतासुहार्दिरज्ञानाकृष्णा विद
 षन्ति हरिः ॥ ३० ॥ अनन्तलिप्तपयैकयागमदसौ विज्ञपुस्तैवाधयन्मत्तैवात्पिरितीशशेषविधिभिर्ध्वयस्यम

नान्यथा ॥ इति श्रीमद्रुद्राविडकान्हजीमद्रामजबालमुकुन्दप्रह्विरचितेरुक्मिणीमंगलारख्ये काव्येष्टमः स
 र्गः ॥ ८ ॥ पुत्रस्त्रहरुक्मागताथनृपतिश्रीधो ज्वजोखांसुतांहृद्गदेहविचष्टितैर्यदुपतौसक्तांविजानत्रपि
 ॥ दास्यंश्चदिमुतायतांश्रुतिमिवां वष्टायबैवाहिकं कर्माकार्यदारणेनसकलैर्हृत्तैः सुतप्रीतयेः ॥ १ ॥ गं
 धो देवदुसिक्तमार्गविशारवाराजाध्वपण्यस्थलं संप्रहृत्पितो देवस्थितं चित्रध्वजा तोरणैः ॥ इति
 रिष्टहस्यरुक्मकं लशरंभाभिराभूषितं जाते कुंदिनपत्तनं सुरपतिस्थानीयवच्छात्सवभ्र ॥ स्त्रीपुंसैनुचिविग्रहैः
 कनकवस्त्राभूषितैर्गंधस्तग्मात्याभूषणवद्विरिष्टनगरीजुष्टाविदमशितुः ॥ गीवर्णैरभरावजीवपुरुदृतस्थासं
 पूर्णारिथरुस्यैवैः पदगैश्चरत्कनकैर्वासोभिराभूषितैः ॥ ३ ॥ गीर्वाणान्धपिहन्समर्चविधिवद्राजाविद
 प्रीधियाविप्रान्बदविदोन्नकैर्बहुविधैः संप्राजपित्वाद्दम् ॥ स्वोकन्यां प्रतिमंगलं च विधिमासेवाचयामासते
 मंत्रज्ञैर्ब्रह्मातयेसखिणाग्निं स्वाजुहावद्विजैः ॥ ४ ॥ अथर्बवित्युरोधास्तुभेष्मीमाह तदामुदा ॥ प्रेम्नावात्सल्य
 पूर्णगोमृहमध्वे स्थितांनुजाम् ॥ ५ ॥ ध्यायतीकृष्णाचन्दस्यपदाज्वदुरितापहम् ॥ प्रेम्ताश्रुपूर्णनत्राज्वांकमलंकृ
 ष्णावह्नुनाम् ॥ ६ ॥ तैलस्यशंकुरुष्वाध्रखांगोन्मैर्देवकार्य ॥ चारुपसुतप्रीधिमंगणेशादींश्चपूजयाम् ॥ ७ ॥ सुत्वपु
 रोधसोवाक्चकुष्ठाप्रियतमायदा ॥ नकिंचिदाहदुःखार्त्तातदा माताहतां सुताम् ॥ ८ ॥ प्राणद्यतैलं स्पृशपुत्रि
 कारयप्रियालसिद्धार्थरुरणुपंककैः ॥ उद्धतं नपितकन्ययास्त्रकैः स्नात्वा तथा पूजयविघ्ननाशकम् ॥ ९ ॥ कु

षोर्तात्वांनुवा इतनोमिजीनं नवदृष्यपिहृत्स रुक्मी ॥ अनर्थकारि हृतेकरोति विवाहमेतत्तव तस्मिन् ॥
 ॥१०॥ राजामहाव्येदमघाषनद्वेजले शयाक्रांतकवित्तनाथजित् ॥ तस्मिन् प्रदास्यत्यनुजं महावलीश्रतातव
 त्वांरुद्रतोति मद्दधीः ॥११॥ सुते प्रसन्ना मातृजीवने देवेन यद्विहितं तदेव सत् ॥ नैवान्यथादैवकृतं प्रविष्यती ॥
 त्यंस्वविचार्यात्र करुष्वकर्मकम् ॥१२॥ धिः प्राणिवीर्यं मुतयो विश्वे र्वलंबं लंसमूचुस्तनये विदां वरा ॥ देवाद्दिस
 र्वं भवती हृदे हिनां नैवान्यथा कर्तुमसौ क्षमो विधिम् ॥१३॥ श्रुत्वेति मातुर्न च नंसु दुःखिता जाताथसावाचमु
 वाचमातरम् ॥ ज्वरणतीव्रणयुतास्मिमे मनः संलीयते धारयितुं शक्यते ॥१४॥ सकंपशीतज्वरतापतो
 निशांदिनत्रयान्मेपरितप्यते तनुः ॥ अतो न शक्ये गदितुं मुखेन तस्नानादिकं कर्तुमहंकुतः प्रसो ॥१५॥ तदा
 कमध्ये विनिधाय रुक्मिणीं सुतस्य देहांश्रवदश्रुलाचनाम् ॥ उद्विग्नचित्तां च कसेच तां मृगीमिवावदत्साज
 ननिव्यथान्विता ॥१६॥ हंतातुरामेदहिता भवत्कथंचैद्याद्वयेनोपयमस्यवर्त्तया ॥ हेतुं न जाने यकरामिकिं
 व्यथोषधीं यथा जीवति जीवनप्रदा ॥१७॥ सुते प्रसूयितृघने घमातरं मां ब्रूहि दुःखस्य निदानमातुरे ॥ प्रस
 न्निताभवजीवय प्रसूदृष्ट्या व्यथांते विकलास्मिजीवने ॥१८॥ यस्याविवाहाननुसा प्रसन्नहृद्वेक
 थं स्वं व्यथितासिरुक्मिणि ॥ सुते वैदेत जननीं च जीवयेत्युक्तासुतां सा व्यथयातुराभवत् ॥१९॥ विमू
 र्छितामस्रमुखां ज्वरातुरां संविघ्नेन त्रांपरिकंपितस्तनुम् ॥ कृष्णतिनाथतिदयानिघेपतेषु नैर्वदंती कवि

पावशीत्रायत् ॥२०॥ ततोपिखिन्नाः पितरौसहोदराविलोक्यभैष्मींविषमकुराकुसुम् ॥ अन्येचयेजाति
सुहृत्युगोधसश्चकुश्चिकित्सांसुमिषग्भिरादरात् ॥२१॥ रुक्मीतुतस्यास्यपिपाणिपीडतंकृत्यंसमस्तंघ
हशांतिपूर्विकम् ॥ अथर्वविद्धिप्रगणेश्वरार्तांचेद्यायदास्यनज्वरिणकुपथ्यवत् ॥२२॥ चैद्यस्यनाशायह
रिप्रियासुहानवृत्तराततस्यकुपथ्यवद्भवेत् ॥ दानामिलोषोपिचरुक्मिणांतदःकर्तुःपयोदानमिवोरगस्यतत् ॥२३॥
दुग्धशुभ्रैर्वसनंतिंसिचतींज्वरणीव्रणसुतसविग्रहाम् ॥ दुःस्वाणविसंपतितांसहोदरामुवाचरुक्मीकुसुकृत्य
मात्मनः ॥२४॥ दुग्धस्यपानंज्वरिणोन्तकार्येकर्तुःसुधादानमहश्चयद्वत् ॥ वैद्यस्यदुःस्वायहीरिप्रियेच्छदानस्यका
मोपिबिदम्भजस्य ॥२५॥ विवाहकृत्येक्षणजोतिष्मितांमृगींमृगोन्द्रादिवयूथप्रष्टाम् ॥ हृदास्मरंतींहरिमात्मना
थंभैष्मीमयोत्पापयदातुरांवा ॥२६॥ उगश्वास्यराज्ञीतनयाषड्दरात्तेलादिकस्पृशमकारयद्वलात् ॥ उवा
यदादेविशुपालनामसाभैष्मीतदादुःखतरंगताकुला ॥२७॥ मत्वामहावृश्चिकघातवत्स्तनौतैलक्षपा
स्पृशमधोक्षजप्रिया ॥ दुग्धास्मिहोहेतिमुहुर्वदंस्यहोपपातच्छिन्नोदलीवरुक्मिणी ॥२८॥ चैद्याकृत्यवज्र
निपातद्योरंश्रानुंनरोकेभृगशब्देनत्रा ॥ व्याघ्रध्वनिबालमृगीवभैष्मीततो गताकुष्यवपुस्तद्धत् ॥२९॥ तथा
पिमातातनयामभूयत्संस्नापित्वाहहनसुभेजलैः ॥ स्ववर्णवासाभिरमूव्यकैस्तथासुग्धमाव्येध्रिभूषण
नमैः ॥३०॥ सुस्नातासुदतींशुभ्राहृनिचोलांकृतांरुक्मिणींचारत्नसुवर्णभूषणगलांकारकेयूरकैः ॥

नासालक्रियया गुलीयकराजिस्युकाची तुलाका दार्धरभिभूषितांचविदधुस्तकोमुकर्मगलाम् ॥३०॥
 मुक्तागुफितकुंतलारुणनिचोलादशजास्याकोधदास्काराफुलितंणोष्टमलकालिलोलमस्येक्षणम् ॥
 सन्नासाभरणं ललाटतिलकास्कारुणापुष्पितंभ्रातुश्चात्यनयंविचार्यहृदिसोबाहाशुधारादृशा ॥३१॥
 दृष्ट्वातांश्रवदशुसिर्कवसनांमाताहकस्मात्सुतेतत्पांश्रःस्तवतीक्षणाद्वदतवोद्वाहोत्सवमंगलं ॥ गायंतीष्व
 वलासुचेतेजननीवाचंसमाश्रुत्यतांश्रीप्राहमिषेणमनयनयो रुद्वर्तनांशंगतम् ॥३२॥ रुक्मीवशोराटदुहितुवि
 वाहकर्मकरातपित्रमराचिनादि ॥ संभ्राजपामासमुभक्ष्यभोज्यैर्विप्रान्तप्रानादरतोनिमंत्र्या ॥३३॥ नवीनवासायु
 गलेनभूषणैर्विभूषितांभंत्रजलाभिषेकतष्ट ॥ सिक्तासुसूत्रैःकृतमंगलांसुतांमुद्दिश्यकर्मान्यखिलान्यकारये
 त ॥३४॥ सामग्यजुमंत्रगणैर्द्विजोत्तमाप्रेष्यास्तुरक्षांविदधुर्विधानतः ॥ अथर्वविद्विप्रबरोहुताशनैजुहाव
 विप्रैर्ग्रहज्ञान्तयसदा ॥३५॥ हिरण्यरुष्यांशुकरान्मुखास्तिलान्मुकृष्णान्गुडमिषितांश्चअत्रान्यलकार
 युताःबरागाराजाविधिज्ञोव्यतरद्विज्ञेभ्यः ॥३६॥ तस्मिन्निबोहसुहृदःसमस्तास्समागमन्मूपतयश्चहृताः ॥
 कृष्णद्विभारज्यमैराधनेत्राःस्वाकारीताःपामररुक्मिणाते ॥३७॥ सर्वजनाःसद्वसनाःसुवेषाःसुवर्णरत्नाभर
 णाज्वलांगाः ॥ महाप्रमोददुपयामकर्मचक्रुर्हिरुक्मिप्रियवांछयाते ॥३८॥ चतुर्विधंवाद्यमवाद्यन्तराजगु
 स्त्रियोमंगलगीतिमादरात् ॥ चित्रांधरीःरत्नसुवर्णभूषणागानप्रवीणाहृदयोत्सवप्रदां ॥३९॥ शैष्मीविनाका

पिनदृश्यते ज्वरीतः रवीकृशः शुष्कहृदास्यपंकजा ॥ कृष्णात्पथेकृद्गतपोधरांसदाकृष्णाचिन्तां विकलां विवाह्ये
॥४०॥ बुभुक्षितागंधसुमात्यपोषितादिभियुतं किंसुखितां प्रयाति वै ॥ कृष्णस्य हाष्योनिधिभिर्विभूतिभिः सं
मीचितो नैति सुखंतथा जनः ॥ इति श्री द्राविडकान्हजी महामज्ज बालमुकुंदमठविरचिते रुक्मिणीमंगलारव्ये
काव्ये नवमः सर्गः ॥ ४॥ कृष्णैकचित्तबिकलेन्द्रियायोपैध्याः सुगंधाभरणान्मुक्तानि ॥ सद्द्रव्यप्रोज्येव सरवीवचा
सिसुखाय किंचिन्नवशुबुरत्र ॥ १ ॥ दुःखाय जातं सकलं पदार्थं सुधादिताया इव प्रीष्मपुण्याः ॥ कृष्णं विनद्धारव
तीशमीशं देहोपि देहोपि प्रारायवभूवसासुः ॥ २ ॥ सूचीतोद इवाचरत्यलमलंकारोप्यरण्याग्निवद्धस्त्रं वृश्चिकपंक्ति
वत्सुमनसां मालाग्नि कीलायते ॥ वायुर्दक्षिणदिग्भवो मलयजाले पोठितले पापते रुक्मिण्याः स्वजनोरिवत्तनुरिसेना
रायते तं विना ॥ ३ ॥ रहः स्थिता प्रीष्मासुता हृदाकुलासंचितयत्पागमनं प्रियात्मनः ॥ यथव्युता बालमृगीवसा ब्रवीन्नि
जांसरवी कृष्णापदाज्वमानसीम् ॥ ४ ॥ द्विजवयमानसचाळिदैवविदंपदंप्रणमामिते धनमासमर्वतमा प्रणम्यचपृ
च्छमद्वयचसाप्रिये ॥ यदुनाथ ईशविधीश्वरो विरहानलं शमयन्करैर्मम जीवनं प्रददन्कदासगमिष्यतीतिपति
हीरः ॥ ५ ॥ दमयन् दितस्तनया बलाक्षि सुपात्तवात्त्वजरासुतान्सबलानरवगश्चत्सुजंगगणानचिन्त्यवलदृष्टि
यैः ॥ ममहृदयांशमयन्कदासमुपैष्यतीति रवोगेदिः तज्ञवरमहादरतो नृपच्छुतिरिविषये ॥ ६ ॥ जलदाय

आसले लै देवपामयन्दि तिरुहययैकखिर हानरुपामयन्कदा सुरवयव्यहोमप्रमानसम् ॥ सजलांबु दासितविग्रह
 श्चापलांबुको बसुदेव जोघगमथ्यतीतिवेदद्वितस्यपदावनिज्यजलंपिबे ॥ ७ ॥ यदुनाथकृष्णाद्यानिधे व्रजनाथ मांशरणं
 गतां विरहाने लपतिताम वाद्यकारि यथासरसीतले ॥ कमपीहरक्षकमात्मनेन हिलोकये जगती तेलपतिता विधीशामु
 स्वामराश्वप्रबंतिकालशयोमुखे ॥ ८ ॥ इतिरुक्मिणीवचनं सरसीप्रवणं विधाय सुदुःखिताश्रुमुखीतदैवतुदैवविज्ञ
 मकार्यद्रहसीष्टदम् ॥ प्रणतिविधाय धनं समर्थं सुभासनस्थितमाश्रुतं समपृच्छ हारमपतिं व्रजे शसुतं विदर्श
 नृपात्मजा ॥ ९ ॥ व्रजे शानन्दनो मम प्रियः कदागमिष्यतीति रेवेचरत्तवर्थसंविचार्य सत्वरंबद ॥ प्रसन्नहृदि जोत्तमोय्युवाच
 श्रीश्वजशृणु यथा मद्यस्त्रावते पतिः समथ्यती ध्रुवम् ॥ १० ॥ त्यजाद्यशोकसंततिचरणसाकमेवतपतिस्तुवत्त्वियने
 व्रुने सुसत्यमेव वै ॥ हरिथ्यतिव्रजे शजोद्विकन्यका गृहे बलाद्विदर्शराजकन्यकां दसंविधाय वैरिषु ॥ ११ ॥ सुधोपम
 बचस्तु तस्य रूक्मिणी निशम्य तस्मिन्नुहृष्टा ॥ म्यतं द्विजोत्तमं स्वमौलिना हादरं हृदा विधाय विप्रवर्यमाननाममौ
 लिनौ ॥ समर्थरत्नरुक्मवस्त्रगंधमोत्यत्रास्यकैरुवाच रेवहारजते वचोस्तु तथ्यमेव हि ॥ १२ ॥ तत्तजगाम प्रेदिं
 प्रशस्यतां द्विजर्षभो विदर्शजा प्रसन्नहृद्वप्रावगेहमध्यगा ॥ जगौ सखि भिरीश्वरपतिव्रजे शानन्दने स्वप्रक्तन्य
 मात्मदं स्वपृथुदुःखहारिणम् ॥ १३ ॥ परात्परं शिवाजशेषबंदितां द्विपंकजं रमालयांगमच्युतं निधाय मानसांबुजे
 ॥ समस्तवेदमौलिभिः समीडितं स्वलद्विरासखीसमंगो विदर्शजं तीपरारमा ॥ १४ ॥ बसुदेवनन्दनदेवकी सुतकृ

षागोकुलनाथमेदृशिगोचरत्वमुपैष्यसित्वमहोकदाशमयनमुचं ॥ उदधिंघटोद्भववद्धनुःस्वनतोरिहसुविदार
यन्मृगराजैवकरिमस्तकंकलौहरिभिषुकेशरैः ॥ १५ ॥ अबलोकयहमहोकदागरुडां करणीरथस्थितवानकांशुकंनव
नीरदाद्भुतविग्रहंवनमालिनम् ॥ हिषभातपत्रमुचामरव्यजनैरलंकृतमद्भुताभरणैर्युतंनवनेधवच्चपलायुतंविबि
वगम् ॥ १६ ॥ प्रकरप्रवाभरणंकिरीटिनमंबुजछदनेक्षणं प्रकलावलीवृतचारुकंजमुखंसमुच्चनसंपतिम् ॥ सित
कुंदकुमलदतमत्यरुणाघरोष्टमहोज्वलंसुकपोलमंबुजहस्तपादमहिन्द्रभोगभुजंभजे ॥ १७ ॥ गजमौक्तिकाबलिकंठ
मगदकंकणांगुलिभूषणांघ्रिविभूषणादिविभूषितंकमलालयहृदयप्रियं ॥ अबलोकयसरिबिगाकुलेशसुतंकदेहसमा
गतंनिजदासिकावनेहेतुतोनिजवत्सलंयदुनन्दनम् ॥ १८ ॥ अरिशंखपद्मगदासिचर्मधनुःशराद्यकराणिजोनिजम
क्तदुःखसमुद्रशेषकलपरःशरणप्रदः ॥ स्वरथंकदाद्यवरोहयिष्यतिमांप्रगृह्यकरेवलात्वकरणकेशरित्वभागमलंद
मंप्रददन्निपौ ॥ १९ ॥ सुषमालयंस्मरमोहनांगमनन्तमच्युतमात्मदंनिजप्रत्यवत्सलमात्मनाथमुदारकीर्तिमजामर
म् ॥ परमप्रमोदसमुद्रमीशविधीन्द्रशेषमुखैःस्तुतंकरुणार्णवंसमवाहिभीतजनाभयप्रदमाभजे ॥ २० ॥ अमरद्भु
मांघ्रिमैत्राषेसव्यमजापरंब्रजराजजवसुधामरासुरणजकाननपावकंस्वतुलप्रभम् ॥ सुरविप्रधेनुसमुद्रवृद्धिकर
यदाःकुरुवारिजप्रियकारकंभवेविधर्मतमोविनाशकरंभजे ॥ २१ ॥ गरलाविलस्तनपूतनानिकभात्मजाज
गदात्मजक्षतजाप्रानापिजिघांसयास्तनमासपर्यवराभूत्तम् ॥ समवापयोगिसुदुर्लभमुचितांशुसतांसपरास

रोनिजभक्तवेषवतोष्यदोषदृशीश्वरोवतुमामिह ॥२२॥ अखिलेशमौलिचिह्नणाग्रचिलंठेनेडितपीठकःश्रुति
 मौलिरत्नसमीडिताज्वपदोसमाधिकभूतिराद् ॥ निजभक्तभक्तियुतरिधिशीश्वरजततेक्षितकामदोममदृष्टिगोच
 रतांकदासमियान्महोत्सववारिधिः ॥२३॥ इतिरुक्मिणीकमलाजगौहृदयेनकृष्णपदार्णजंपरिभ्यगद्दकम्मुदा
 शुक्लापूतक्षणवागिजा ॥ पुलिकांचिताखिलकामनापरिपूरकंहरिहादेदेवसुदेवनन्दनचन्द्रचक्रसुरवप्रदभवना
 शनम् ॥२४॥ निजनर्मदाकियुतारहोग्रहमध्यगाथदुपप्रियास्वसहोदरहितदुःखिताखिलदुःखनाशिनमात्मद
 म् ॥ प्रियमीश्वरेश्वरमात्मनात्मनिसंनिधायसुदुर्मुहुःकमलाजगौनिजनाथकृष्णपदाज्वदर्शनकाम्यया ॥२५॥
 इतिश्रीशिविकाहजीमजात्मजबालमुकुन्दभट्टविरचितरुक्मिणीमंगलाख्येकाव्येदशमःसर्गः ॥१०॥ छन्दोद्वि
 जायागोथसूतवैदिनःपत्रीसमादायविदभभूषतः ॥ चेदियंययुःसत्वरमश्चकंजररथावरत्राभरणोदिचाद
 रात् ॥१॥ संप्राप्यचैद्यशपुरमहाद्रुतंगजाश्रयातैःपदिकैःसुसंकुलम् ॥ लोकाधिपैश्वर्ययुतंसुरद्विषं व्यला
 कपन्स्तेदमवोषमास्थितम् ॥२॥ संप्रास्थितंपुत्रयुतेसहोदररूपोपविष्टैःसरुचेदिभूषतम् ॥ प्रदास्यसंप्राप्य
 महारराविताःशुभंष्टपृच्छन्ससुतस्यतस्यते ॥३॥ श्रीष्मोन्त्यःपुत्रसमन्वितोद्यसपुत्रपृत्त्यात्पसहोदरस्याम् ॥
 संपृच्छतेनोवचसान्पन्द्रचैद्यशभद्रंपरमादेरण ॥४॥ पृष्ठावदित्वाकुशलंनृपस्यश्रीष्मस्यपुत्रैःमहितस्यवि
 प्राः ॥ पत्रीदुदुस्तांतिखितोचरुक्मिणाचैद्यापतेवाक्यमनोसमूचुः ॥५॥ तूर्णंविवाहंशिशुपालनाम्नःसुतश्चये

दीशुकुरुष्वमोदात ॥ यारुक्मिणीद्वारवतीश्वराय दत्ताविदर्भेइन्द्रेणराजन् ॥ ६ ॥ निर्वीर्यरुक्मीबलतोविवाहंकृष्ण
स्यभ्रव्याशिशुपालनाम्ने ॥ मित्रायदास्यत्यनुजात्वदीयपुत्रायतीमाशुगृहाणराजन् ॥ ७ ॥ रथाश्वनागान्मणिरुक्म
भूषणं सुवर्णं रोप्यं सफलाक्षतायुधम् ॥ संप्रपितं रुक्मिण्येणचादरात्संगृह्यतूणीति लकंशिशाकुरु ॥ ८ ॥ उगरोहयित्वाति
लकंसुतस्यप्रस्थानमथैवकुरुष्वचैव ॥ सर्वैस्वसैन्यैर्निजबांधवात्पैरागच्छवैवैदर्भपुरंसुखेन ॥ ९ ॥ श्रुत्वाथराजाश्म
घाषनामासूतोक्तिमालोक्यचपत्रिकांताम् ॥ विदर्भराजेन्द्रसुतस्यहर्षसंप्राप्यतानाहमहादेरेण ॥ १० ॥ प्रोसूतप्रोमा
गधवंदिवर्यधन्यास्म्यहंस्यसुतस्यत्ररुक्मी ॥ ददातितांभीष्मसुतांजनेषुसुदुर्लभांरूपतिरस्कृताज्वाभ ॥ ११ ॥
कृमेवसुतोयंशिशुपालनामास्वभ्रानुवर्णतिकेदारगात्रः ॥ कृभीष्मराजेन्द्रसुतानिरेकपूर्णन्दुजलजन्तमाङ्गी ॥
१२ ॥ लोकोत्तमांभीष्मसुतांन्दुर्लभांपरांस्त्रियं देववरात्तमोचिताम् ॥ निदेशिदेहांजनमोहिनींजनकोवैनमुद्यत
विलाक्यरुक्मिणीम् ॥ १३ ॥ अहंकरिष्येशिशुपालनाम्नः पुत्रस्यमोदाकरपीडतेवै ॥ ददातिरुक्मीस्वसहाद
रांतांभीष्मीपदाग्यांशिशिपालकाया ॥ १४ ॥ उगृत्यचद्वारवतीपतिः सविदर्भराजस्यसुतोहरतदा ॥ पोत्स्या
मतनैववर्यससैन्यकासमित्रभृत्यात्पजनाः स्तुकुन्विता ॥ १५ ॥ तस्माद्वयंकुण्डितमात्मबांधवैर्यस्यामहं
क्तगजाश्वपतिभिः ॥ समर्थयानैः ससुहृद्भिरात्मनः शत्रोहीरवैर्विजिगाषयावलात् ॥ १६ ॥ उक्तेतिचैद्योय
समन्वयत ॥ धनैर्वस्त्राणांचाप्रोजवदंघसादरात् ॥ लभ्येभुभ्रैर्वादेपतिः सुतस्यतैर्विप्रैः प्रमोदाति लकंशु

कारयत् ॥ १७ ॥ आश्विनस्य पुत्र्यास्तु विवाहलक्षणं प्रोच्यते पूजां दमघोषराजः ॥ पत्री गृहीत्वा पुनः पुरीतं प्रा
 प्याहुरासा सकलेन्द्रयाय ॥ १८ ॥ ददुश्च पत्री परमादेरणचैद्यस्य वैदर्भसुताय दूताः ॥ सुसकृता तनययुस्वगे इंसं
 प्राप्य पूजां द्विजसूतकाद्याः ॥ १९ ॥ चैद्योश्च पुत्रोपयमस्य पत्रिकां स्वपुत्रमित्रेषु लिलखचादरात् ॥ अस्तोद्या
 गावधियेक्षितोश्च रासमाहयकृष्णारिपूंससैन्यकान् ॥ २० ॥ सैन्ययुतं वीरतमं जरासुतं शात्वं द्विजास्यं द्वि
 दंधरासुतम् ॥ विदूरथां दीन्नातशाभहीभृतः समाहयद्रामहरीद्विषान्दयान् ॥ २१ ॥ इति श्रीद्राविडकान्हजीम
 द्वात्मजबालमुकुन्दभट्टविरचिते सुक्लिमणीमंगलकाव्ये कादशसर्गः ॥ ११ ॥ पुत्रायाश्चुदयोचिनं द्विजगणै
 मंत्रज्ञकैसाखिलैकर्मकारयदादेरणदमघोषारव्यान्वपः सार्धक्यास्यु ॥ तेष्यो गाः समलंकृतास्तिलगुडा
 न्वासिहिरण्यमणिं रूप्यं जजंसे चार्पयदात्मजादपतृषासंतर्थादिव्याधसा ॥ १ ॥ द्वात्रिंशद्भवजनीभिश्च
 पदिकैः स्वर्णज्वलैः स्यंदनैर्नगैश्चुवातिमदोक्तैर्ध्वजपताकाभूषणालंकृतैः ॥ वीरैः काबचिकैर्वीरा
 युधधैर्युक्ताभिरासंवृतश्चैद्योश्च प्रवरांसुतं इदं तिसंराप्याययैकुठिनम् ॥ २ ॥ ठक्वाद्दुदुभिर्मदला
 नकघनानछादिकानां गजाजानेयेषु जनैः स्यंदननितरांसंज्ञादितानां रवैः ॥ कुर्वन्निन्नशिरःश्रवज्जन
 मनीकैश्च तलंकंपयन्सेनाधातरजाभिरंधतमसंलोकैस्तजन्दुस्तरम् ॥ ३ ॥ मार्गतिस्वरथोव्यवर्ततगजा
 श्वाः पोगवंस्युर्भहान् गृध्रोहितवान् ध्वजाध्वजपताकावायुनास्त्राटिता ॥ रक्तवारिधराववर्षुसस्यमा

नीकात्मकंपोषवचेद्यस्यात्मजपाणिपीडनमहोक्तुपुरंगच्छतः॥३॥इन्द्रारिध्वजनीशतातुलमहा
भाराकुलांगस्तदाभरीमदेलतालकानकपशोमंद्रादिवाद्यस्यम्॥निद्रादस्यमिषणसार्तनिनंदचुक्रो
शोहतिप्रभोदीनानाथदयानिधानभगवत्कृष्णार्तिहन्याहिमाम्॥४॥श्रुत्वाघोररवंतुवैघतनयानीकस्य
नारीनराःसंविघ्नाभृगवश्चनेमृगारिपोल्ययंमनिरे॥उल्कापातममूलवतश्चघरणीकंपोजनानांहृदःकं
पोभामलिनंवलैरुपगतंचैद्यात्मजकुंडिनम्॥५॥ज्ञात्वाचैद्यनृपंसमागतमथोप्रीभोनपोस्तुक्मिषणः
प्रीत्यैमित्रसुहृद्विरात्मसहजेःसाकंपयावग्रतः॥पुत्रैःरुक्मिमुखेमृदंगपटहाधारावसुक्तोद्विजाधारापै
मंगलवस्तुभिध्वजपताकाद्यैःसुवर्णशुकेः॥६॥श्रुत्वागतंतंशिद्युपालमत्रविद्वर्रजेंद्रसुतातिमोहम्॥
अवापदेहीवयमं विलोक्यकालांतकाव्यंगृहमध्यगासा॥७॥कृष्णांध्रियेप्रविनिधायमानसंजगादभ्र
ष्मीनिजचेटिमातुरा॥चित्तघ्नःकृष्णपदारविदकःसर्वात्मनाभन्द्यनोमयानिद्राम्॥८॥प्रातासुरामा
मसुरायदातुंसमुद्यतोतस्तनुमृत्सृजामि॥नैःसल्यंलोचनतोपिकृष्णाययंयिषोःलूकामइनप्रभावे॥
९॥उक्तेतिचेटिंहरिवद्धभासतीविदर्भजाकृष्णपदाज्वमालानि॥संचितयन्तीनहिसासकतदासूनस्य
कुमीनागमनाशयातुरा॥१०॥यदुदेवकृष्णवियोगकाननवन्हितःश्चसनाकुलीलकलहोवभूवविद
भराब्रह्महितुःप्रयोजदशातदागप्रथमस्तयोःरभसाशरीरमलंमुहुदेहेतपरोजलधारयाशुचशीतलंकुरु

हृदि चिंतनेन समागतं पतिगता हरिभ्यतजलाधिनदीवविहायनामनिजाकृतिखलुरुक्मिणी॥ मुनिवत्स

२१

तोप्रेयेक्षणवांछया॥११॥ नवनीलनोरदचारुमोदनतनुंताडिद्रुसनंसदाभिनवांसमस्तभयघ्नशितकीर्तिरिमा
प्रियाकसमव्यक्तम्॥१२॥ विनिधायभूषणभूषणांगमजेशलेव्यपदं हृदिनिहिवेदेहमिमंजनंचतदाविदभिसुताप
रम्॥१३॥ जलधिर्दिव्यापदीचनाप्रवरूपमाशुविहायसहृदिचिंतनेनसमागतं पतिगताखलुरुक्मिणी
॥ मुनिवत्समाधिगतो नवनिजपरंतनुमात्मनःपरिरभ्यकृष्णपदारविन्दप्रभीष्टमापमुदंपराम्॥१३॥ तस्यांक्ष
पायाप्रभवत्पुनत्वमस्तुभय्याखलुजीवनप्रदम्॥ तस्मिन्दशात्मभुवंसुखासनस्थितं वशिष्ठादिमुनीन्ध
रैर्दत्तम्॥१४॥ प्रशास्यभैष्मीकमलासनोद्वर्वात्साभैरमेदो गिरिजालयेध्रुवम्॥ हरिभ्यतित्वां वसुदेवनन्द
नादत्त्वादमंदुष्टगणेषुभक्तयः॥१५॥ विद्यायखड्गेनत्वदग्रजस्यमुखंकुरुपंथ्यद्यमस्यकृष्णः॥ त्वोद्धारिकामा
नुनयिष्यतीशोरामादिभिर्दृष्टिगणैर्युतःसः॥१६॥ ततोददशात्मपतिंयदूत्तमंकृष्णंभवानीनिलयेवलाकु
रं॥ प्रगृह्यचात्मानमतीववेगतोहरन्तमालिप्रमुखैरिर्मदनम्॥१७॥ विलाकयस्याद्यतिहार्दतोहरिभैष्याः
गतायाःसुखवीरिर्घितदा॥ स्वपौजगामाश्वधतस्यचित्तवत्सुदुःखतःप्रात्पमप्रीष्टसिद्धिदम्॥१८॥
तामाहमातातनयेस्वसौधमारुह्यशीघ्रंसखिभिःपमाजम्॥ विलोक्यतांचैद्यसुतस्यवास्थितस्यसह
स्रसुचामस्य॥१९॥ श्रुत्वाप्रसोःवाक्यमतीवघोरंविदारकंचेतसअस्मनोहि॥ दंजालिवद्भूमिघरस्यभै
ष्मीचकुंतशक्यथितावभूव॥२०॥ तदादृग्ज्वाश्रुततिमुमोन्दुःखादिरीश्रोतइवाकुलासागकृष्णात्मन

२१

शेव्वरदीनबंधो मां पाहि दुःखाच्छिगतांदयालो ॥२१॥ हृदासमालिग्यनिजेधरस्यपादारविंदं गृणती सुह
सुदुः ॥ माताहमेष्ठीशृणुमेवचः सुतहोतकार्यः करपीडनेत्वया ॥२२॥ आतुर्विधेयवचनसुगोत्रजेयथा
ननश्येत्कुरुततथाखिलम् ॥ आश्यासयतीजननीमुवाचसाधुसाधरोष्ठादत्रनेः रुषाकुला ॥२३॥ अधिकं ब्र
वीषियदाप्रसोभवतीशपाभिरूषानदातववाक्कदेहस्यधिकं रुदं कुलनयथातृणसंचयम् ॥ अशानिर्मुखेग्रजरुक्मि
ष्यठपतत्प्रवाचियतः ऋतेहृदयक्षतेलवणंददासिमुहुर्मुहुर्जननीमम ॥२४॥ पतिरस्तिमेवजनाथईशविधी
न्द्रेशयमुखस्तुतानिजप्रक्तवत्सलज्जालमतिर्भजनीयपादपयाजकः ॥ अवलोकनीयतरुपरः सुषमालयेः परमे
श्वरायदुष्टाणां माधवपालकोसुरवृंदनामाकरानलः ॥२५॥ अवितोमनुः प्रलयेऽप्यकृतिनोद्धृताकिटिरू
पिणापृथिवीहोतदितिजोद्यतः कनकाचलः कमठांगिता ॥ असुराधिपोनरसिंहविग्रहधारिणाशुविदारितो
वटवामनाकृतिनाबालिश्चिलितोन्पाशुगुणाहताः ॥२६॥ दशमस्तकोरधुवशिनिविहोविताजनकालजा
क्षितिप्रारदेत्यविनाशिनाहलधारिणासुधवितो ॥ जितरूपेणासुमनोद्विषः सुविमोहिताश्चिदिवोवितोधम
पुष्पतादमितोश्चकल्किवपुर्धरणपरणयत् ॥२७॥ अवलोकनीयतरुः पतिर्ममदीनबंधुरभीष्टदाभवती
भिरन्त्यदूतमोव्रजपालकः ॥ निखिलेश्वरोद्भूतविक्रमोनिजभक्तदुःखविदारकः सहिदीनबंधुरिहाद्यरक्षतु

प्राविचार्य निजा लिकाम् ॥२७॥ खरगोष्ठ गारुवराहकुङ्कुरमर्क योनुसमाहृ पात्रं विलोकये इमं श्लोकदापि
 विधीशु शकमुखानाम् ॥ समयाहवक्रगतानस्त्रियानुचरान्प्रसोतमृते प्रभुधरमप्रमोदसमुद्रयात्म
 निकेतनं ब्रजपालजम् ॥२८॥ इति रुक्मिणी गदितं निशम्य पुनर्विचार्य च रुक्मिणी गतिहटं प्रसूस्वाति विक
 लासददौ न किंचन सोत्तरम् ॥ अत्र लं व्यधैर्य मुवाच कृष्णपदारविन्दं रतां सुते प्रणयतुरक्षतुते हरिपरमे
 श्वरः प्रणततिहा ॥२९॥ इति श्रीमद्राविडकान्हजीभट्टात्मजबालमुकुन्दभट्टविरचिते श्रीरुक्मिणीमं
 गलारव्ये काव्ये द्वादशसर्गः १२ ॥ चैयं विदग्धीधिपतिः समेत्यसमित्रबंधुश्च सप्तत्यसैः ॥ संपूजयामास सुवर्णव
 त्त्रालंकारैः पुत्रमुदोहयासः ॥१॥ निवेशयामास ससैन्यबाधवंचै यंसपुत्रं सरथाश्च कुंजरम् ॥ विनिर्मितैस्वन्यगृहे
 जलांसधसा पूर्णतितुंगे च सुविस्तृतां वरे ॥२॥ दृष्ट्वा तां शिशुपालमुन्नतहतुलं बाधरोष्टं कपितुंडं काकरुचं महोदर
 गालं सुहृमश्रवं न्याभुजम् ॥ गाधर्मश्रुतिश्चिप्रसाद्युसुमनष्टत्रात्रुंब लौजास्यदं दैत्येन्दं सभ्रवदुःखिततमो स्मृत्वा स
 जामिन्दुभाम् ॥३॥ चित्ते प्राहन्ते पामयायदिरमानायः समाराधितो धर्मैणैव समर्चिता द्विजकुलानित्यं प्रजापालि
 ताः ॥ तैर्नैवाश्रुमुखोद्यगच्छतुपुरंचैद्योद्य संप्राप्यमेकन्यांचन्द्रमुखीहरेयदुपतिः कृष्णः समागत्य वै ॥४॥ क्वयं
 मद्दुहिताविधूतममुखीमप्रातिमृद्वीशुभाश्रीकृष्णांघ्रिसजोजदत्तहृदयासर्वात्मिनातस्त्रिया ॥ क्वायं लोकसुधि
 कृतोद्दिशि श्रुपा लोरुक्मिणी खीकृतो दैत्याश्चेति महानया प्रवति सेने नैव पातः स्तौ ॥५॥ रुक्मात्समागत्य सु